БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1965 ч.
АПРЕЛЬ
9
ПЯТНИЦА
№ 83 (6102).

Өртээ 2 көп.

МЕХАНИЗАЦИЯНЫ ТУДУГГА ЧӨП АЖЫГЛААР

Часкы чылыг хүннер келген. Оон-биле кады республиканың тудугларында таарымчалыг байдал тургустунган. Узун хүн дургузунда ийи ээлчег-биле ажылдаар, тудуг объектилеринге механизмнерни улам бүдүрүкчүлүг ажыглаар арга бар апарган.

Тудуг материалдарының камналгазы, планныг онаалганың өй-шаанда күүсеттинери, ажыл шагын чөп ажыглаары, дүрген болгаш эки шынарлыг тудары—бо бүгүге таарымчалыг байдалды чүгле тудуг ажылынга механизацияны бедик бүдүрүкчүлүг долу ажыглаар чорук берип болур дээрзин бистиң тудугжу коллективтеривис билир апарган. Ону шак-ла ынчаар кылып турар черлер бисте хөй. Кандыг-даа тудуг объектизинде амгы үеде механизмнер ажыглавайн турар чер чок. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге механизацияның ажык-дузазы улуг. Республиканың тудуг организациялары чыл бүрүде улам-на хөй, улам-на болбаазырангай техника-биле үзүктел чок хандыртынып турары кымга-даа билдингир. Ол дээрге бистиң республиканың чечектелиишкини дээш, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый талазы-биле оон бурунгаар хөгжүлдези дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада-сагыш салыышкыны-дыр. Улам-на хөй санныг янзы-бүрү хевирлиг механизмнерни тудугжунуң чиик эвес күш-ажылын бүдүрүкчүлүг болурунга чөп ажыглаары, тудуг ажылының темпизин бедидеринге онза чугула айтырыг.

Республика төвүнүң тудугларының элбээниндеи, оларның херeглээр техниказының саны көвүдеп, янзы-бүрү апарганындан «Тыва тудуг» трезиниң тускай механизация эргелелин Кызылга ийи чыл бурунгаар организастаан. Механизмнерниң ажыглалын, оон хуваалдазын башкарарын чаңгыс аайжыдарынга ол чорук идигни берген. Ынчалза-даа ол ажылды организастаарының талазы-биле четпестер бо эргелелде чылдан чылче шилчип туруп бергени дүвүренчиг.

Кызылдың бо эргелели чеди чылдың шиитпирлиг чылының баштайгы кварталының планныг онаалдаларын күүседип, макталдыг ажыл-херекти бүдүрген. Ындыг болза-даа тудуг объектилериниң механизмнер-биле өй-шаанда хандырар талазы-биле ажылды организастап турарында шүшпен чорук хевээр арткан. Апрель 5-те 26-гы тудуг кварталынче экскаватор чорудар чагыгны алгаш, 8 шакта аңаа ону ажылдадып эгелээр турган. 10 ажыг ажылчын орта чүгле ол экскаваторну манап, 9 шакка чедир аңаа олуруп келгеннер. 11 шакта 32 дугаарлыг экскаватор арай боорда көстүп келген. Келгеш дораан ажылдап киирер дээн — кывар чүүл кудуп албаан болган. Ынчап турда дүъш четкен. Дүъш сөөлүнде база катап-ла демги манаашкын эгелээн. Ындыг янзы-биле бүдүн ажыл хүнү халас барган. Механизм бүрүзү эргелел начальниги эш Голдыревтиң болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның хайгааралынга турар ужурлуг. Хамык ажыл бичии-ле саадаашкындан аңаа туруп алыр дээрзиниң харыысалгазын угаап билир болза чогуур. Шак мындыг байдал эргелелдиң кайы-даа участоктарынга болу бээр. Ол чорук хүннүң чыгыы үргүлчүлеп туруп берген.

Кызылдың тудугжулары чеди чылдың алдыгы чылында чуртталга шөлүн ажыглалга киирер талазы-биле өрелиг артканы билдингир. А бо чылын олар демги өрезиниң кырынга 38 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн кызылчыларга бээр хүлээлгени алган болгай. Эрткен айларда кызылчыларның тудуп турар объектилеринде дүргедээшкин темпизи улуг-ла билдинмейн турар. Эрткен чылдан бээр шилчээн бажыннардан чүгле чаңгыс 32 квартиралыг бажын ажыглалга дужааттынган аттыг болган, а өскелери биезги-ле хевээр чер албастаан. Оларның тудуг темпизин дүргедедириниң херээнге механизация эргелели дээштиг салдар чедирер ужурлуг. А ук эргелелдиң тудугларны дорт күүседип турар черлер-биле харылзаазы кошкак. Механизмнерни белеткээр, оларны объектилерге кирген чагыг ёзугаар өй-шаанда чедирер деп боттарының дорт хүлээлгезин ук эргелел күүседип шыдавайн, аңаа-ла механизмнер хөлезилээр чер шинчилиг ажылдап келген, а техниканың канчаар ажыглаттынып турарын контрольдавайн турар. Ажылдың кол уу ынаар мөөңнеттинген турар ужурлуг. Каксы санаашкынны кылып көрээли. «Кызыл тудугда» башнялыг кран бүрүзү хонукта 5,4 шак, бульдозер—7,9 шак, 0,35 кубометр ишкир ускууштуг экскаватор 3,6 шак, автокран — 3-ле шак хире үргүлчүледиг ажыглаттынып турар. Ниитизи-биле тудугга бүгү техниканың ажыглалы ортумаа-биле алырга, хонукта 6 шак хире. Азы чаңгыс ээлчег безин четпес үе иштинде ажыглаттынып турар-дыр. Моон уржуу-биле башнялыг краннарны болгаш автокраннарны, экскаваторларны, бульдозерлерни, грейдерлерни болгаш өске-даа техниканы манап, хөй халас шакты эрттирер ужурга тудугжулар таваржы берип турар. Моон чайлап болуруның аргазы чүге чогул? Механизмнерниң бүрүн ажыглалы дээш, оон контролюн күштелдирери дээш демисежири механизаторларның сорулгазы болу берген.

СЭКП ТК-ның чоокта чаа болуп эрткен Пленуму көдээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүрериниң чугула аргаларын айыткан. Бо чаагай херекке тудугжулар база улуг үлүүн киирер. Ындыг турбуже бистиң республикада көдээ черлерниң тудугларын чорудуп турар организациялар боттарының бүгү күжүн мөөңнээр талазы-биле шүшпен чоруктан уштунмаан. Борта база-ла кол рольду механизация ээлээн турары билдингир. «Чадаана көдээ тудуг» эргелелинге 2 экскаваторну, бир башнялыг кранны чорудуп бээрин «Тыва тудуг» трезиниң эргелекчизи эш Безматерных аазаандан бээр ай ажыг үе эрткен. Кран мүн-не келирин келген, ону эптеп тургузары саадааш турупкан, а тудугжулар тууйбу болгаш өске-даа тудуг материалдарын хол-биле дажыглап чадажып турар. Ийи экскаватор бээриндеи механизация эргелелиниң начальниги эш Голдырев шуут ойталаан. «Кызыл көдээ тудуг» квартал планын күүседип, чүгээр чедиишкинниг болган. Ынчалза-даа оон участоктарында байдал база-ла механизм-биле хандырылгадан аскап турар. Бай-Хаак участогунда ол эргелелдиң участогунуң ажылчыннары район төвүнде баштайгы ийи каът 12—12 квартиралыг ийи чуртталга бажыңын тудуп турар. Ол бажыңнарның ажыглалга дужаар өйү шагда-ла эрткен. Оон темпизиниң саадаан чылдагааннарының бирээзи ону чаңгыс-даа техника-биле хандырбайн келгениинде.

Республиканың улуг тудуглары—Ак-Довуракта, Хову-Аксында бо талазы-биле мактанчыг чүве чок.

Тудугда механизацияны чөп ажыглаарын удуртуруун экижидеринге хөй-ниити организацияларының эгээртинмес дузазы чедир ажыглаттынмайн турар. Партия-күрүне контролюнуң, комсомолчу прожекторларның чер-черде бөлүктери бо ажылды экижидеринге онза дуза чедирип болур болгай. Хүн бүрүнүң контролюн тургузуп, партияның хана парлалгазын борта ажыглаар, четпестерни шүгүмчүлеп, ону эдип алырының аргаларын илередир, мурнакчыларның дуржулгазын нептередир ужурлуг. Партия, профэвилел, комсомол организациялары механизатор тудугжуларның ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирери бо ажылды экижидеринге онза салдар чедирген турары чугула.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбырының Ак-Хем бригадазында шык базырыышкыны түлүктеп чоруп турар.

ЧУРУКТА: тракторист А. Севээн-оолдуң шык базырыышкынының үезинде илиирлеринде борашкан бок чүүлдерни аштап турары.

Фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

АЙМЫРЛЫГ БРИГАДАЗЫ

ИЛИИРТЭЭШКИН. Чаа-Хөл аксының ковуруун кешкеш, Чал-Орукту өрү хаптарга, оруктуң дагже талазы карара берген, а иштии талазы кышкы хевинден амдаа бүрүн адырылбаан, кезек-кезек харларлыг. Бош-Дагны эртип чорувуста, Аймырлыгның бажы көстүп келди. Оон артыы талазы ак хевээр. Ынчалза-даа оон ырак эвесте тракторларның ажылдаан даажы дыңналы берди.

Алдыы Кызыл-Дагның чип-чиге баарында, азы Чал-Орук арты дээр дазыр шөлдү «Найырал» совхозтуң Булуң-Терек салбырының Аймырлыг бригадазының механизаторлары илииртеп кирипкен, ийи «ДТ-54», бир «Беларусь» тракторлар ажылдаан тур.

Тракторист Коңгар Очурович Балчыма тракторун тургускаш, сөөрткен илиирлерин одурту хынап көргеш, хөрзүннүң холу-биле чушкуй берди. Аңаа ажыл башкарып, дүүн чаа — апрель 5-те, дүъш соонда илииртээшкин эгелээнин биске таныштырып турган агроном Елизавета Петровна Поросенова ол трактористче базыпты.

— Хөрзүннүң өлү-даа магалыг чүве-дир, агроном. Шаа келгенде удаар эвес, өске шөлдерни моон улаштыр илииртээр болгай. Өске тракторларны база далаштырза чогуур-дур — деп, тракторист чугаалады. Агрономнуң аңаа аажок чөпсүнгени илдең болду. Трактористиң арнынче хүлүмзүрүп көргеш, ол мынча диди:

— Сээң оон черле шын, Коңгар Очурович. Шык базырыышкынын өй-шаанда чорудар херек. Бөгүн силерге бир агрегат келир, даарта маңаа чеди агрегат ажылдаар. Мында 490 га болгай. Ам чүс га ажыр илииртеттине берген. Силерниң кужуңер четчир, өске тракторларны Ак-Даг артында шөлче чорудар бис.

Комсомолчу Елизавета Петровна эрткен чылын чаа Иркутскиниң көдээ ажыл-агый институдун дооскаш, маңаа келген. Ам Булуң-Теректиң үндезин чурттакчылары — тыва чон-биле кады 1965 чылдың бедик дүжүдүн өстүрүп алыры дээш демисежип турары ол.

— Бо чылын агрономнуң дүжүт талазы-биле бодалы кандыгыл? — деп, бир эш айтыра каапты.

— Бо чылын эки дүжүт черле алдынар деп бодап турар бис. Чүге дизе, бистиң ам тарыыр черивис белен — шупту 5150 гаңы тарыыр, а эрткен чылын белеткеттинген чер 5096 га, ам чүгле 54 га чер аңдарар бис. Эрткен чылын хөрзүннүң өлү бо ышкаш турбаан деп, механизаторлар чугаалап турар-дыр. Оон ыңай чажылганы өй-шаанда чорудар болгаш суггарылгаже кол күштү салыр. Аймырлыгның суггарылга системазы-биле муң ажыг гаңы суггарып болур. 32 суггарыкчының бир хүн семинарын эрттирген бис. Ынчалза-даа буганы шын эвес — хөлүн эрттир хандыр каскан болгаш ам дөзүнде үрелип турар. Бисти бергедедир деп турар сагыш аарынчыг чүве бо.

Ол аразында тракторист илииртеп чорупту. Оон «ДТ-54» трактор-биле ээлчегде нормазы 50 га. Тодаргай түңнел үнмээн-даа болза, дүүн дүъш соондан бээр ооң илииртээн чериниң байдалын көргеш, нормага черле доктаавас, харын ажар боор деп, ол шөлге ажылдап пат болган эштер бүзүредип чугаалап турду.

ХОВУ ТУРЛАА. Аймырлыг бригадазының турлаанда янзы-бүрү ажылдар кылган кижилер-ле хөй. Олар удур немежип кээп турар. Частың улуг үүлези — хову ажылдары эгелей бергенде, механизаторларның, тараажыларның ажылга шуут кирип, чамдыктарының чаа кээп турганы ол.

Хову турлаа кижилерни канчаар хүлээп алганыл? Бо дээрге ховуну ажыл-ишчилериниң чедиишкинниг ажылдаарынга чугула айтырыг. Бригаданың төвү белен эвес деп маңаа дораан харыылаза чогуур. Ниити чуртталга бажыңнарының иштин аштааш, от салып турар боордан аңгыда, кандыг-даа орун дөжек салдынмаан, нараларның кыры куруг. Суг сөөртүлгези хожудааныдан поварларның ажылы үзүктелген. Суг дөрт шак үезинде чаа келген. Кызыл булуң белен эвес, иштин чаа аштап турар. Турлагга чаа чыглып кээп турган кижилерде ажыл шуудагыже чедир хостуг үелер тургулгаар. Олар солун, сеткүүл номчуур, радио дыңнаар, чок болза хылдыг хөгжүмге ойнаар болгай. Бо бүгү амыдызында чок. Мындыг чүүлдер кажан ажыл түлүктей бергенде херек деп бодаар болза шын эвес. Хову турлаа механизаторнуң, азы тараажының ийи дугаар квартиразы болур ужурлуг. Ынчангаш кижилерниң ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдар ажыл эгелээриниң мурнунда-ла белеткеттинген турар ужурлуг.

Көргүзүг самбыразы чок. Столоваяның хаалгазының кырында: «Механизаторлар! Бүгү бар техниканы билдилиг, бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаңар»! деп чаңгыс лозуңну чаа эккеп аскан. Оон ыңай: «Тараажылар! Суггаттыг бир га черден 18 ц, суггат чогундан 12 центнер тарааны алырын хандыраалыңар!», «Кукурузачылар! Кукурузаның 300 — 400 центнер ногаан массазын га бүрүзүнден алырын хандырыңар!» деп лозуңнарны көргеш:

— Бо чылын планнап турар дүжүдүңер эки-ле-дир аа! — деп, аңаа турган эштерге чугааладым.

— Ол кайын ындыг боор, бо дээрге эрги лозуңнар ышкажыл. Бо чылын кукурузадан 200 центнер дүжүт алыр деп планнаан бис — деп, агроном хамыктың мурнунда дүвүреп чугаалады.

Моон ап көөрге, Булуң-Терек салбырда партия организациязы агитас-массалыг ажылды хову турлаанче амга чедир көрүндүрбээн-дир. Бо чугула ажылды чүгле организаставаан эвес, харын эрги лозуңнар-биле, мурнунда чер болганга бир аай берип турган дүжүттүң нормазы-биле чурттап турары ол-дур.

Ажылга организастыг чорук хову турлааның белеткелинден база кол хамааржыр. Ындыг болганда ховунуң ажыл-ишчилеринге бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары. СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр агитас-массалыг ажылды эде организастаары чугула.

М. ЛЮНДУП.

ПОЛЬШАНЫҢ ЧЕРИНГЕ ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Аалчыларны Вроцлав уткуп алган

ВРОЦЛАВ. СЭТА-ның тускай корр. Г. Киселев биле В. Кузнецовтуң дамчыдып турары болза:

СЭКП ТК-ның бирги секретары Л. И. Брежневке баштаткан ССРЭ-ниң партия-чазак төлээлери Алдыы Силезияның найысылалы — Вроцлавка поезд-биле чедип келген. Чаашкын чаап турза-даа, совет аалчыларны уткууру-биле муң-муң кижилер чедип келген.

Эштер Л. И. Брежнев, В. Гомулка, А. Н. Косыгин, Ю. Циранкевич, совет партия-чазак төлээлериниң кежигүннери, Польшаның көскү партия болгаш күрүне ажылдакчылары вагондан үнүп келген. Олар көстүп келирге вокзал чанының шөлүнге чыылганнар адыш часкаашкыны-биле уткаан болгаш бузулбас совет-польша найыралга алдар болдуруп, йөрээл салып турган.

ПКАП-тың Вроцлав воеводство комитединиң бирги секретары В. Пилатовский аалчыларга чүректиң ханызындан байыр чедирген.

Совет Эвилелиниң партия-чазак төлээлериниң баштыңы, СЭКП ТК-ның бирги секретары Л. И. Брежневтиң чугаазын Вроцлавтың чурттакчылары улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары чаңгыс удаа эвес үзе кирип турган.

Силерниң шынчы өңнүктериңерден болгаш эвилелчилериңерден, хөй миллион совет коммунистерден, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң улустарының бүгү найыралдыг өг-бүлезинден чүректиң ханызындан байыр чедиргенимниң сөстерин, шын сеткилдиг болгаш акы-дуңма найыралдың изиг медерелин силерге эккелген бис деп, Л. И. Брежнев чыылганнарга чугаалаан.

Бүгү совет кижилерге бөгүн улусчу Польша бир дөмей чоок, совет-польша найыралдың хереэ, бистиң кады ажылдажылгавыстың, бистиң акы-дуңма эвилеливистиң хереэ бир дөмей эргим. Бо хүннерде бистиң ийи чурттарывыстың улустары найырал, бот-бодунга дузалажылга болгаш дайын сөөлүндеги кады ажылдажылга дугайында баштайгы совет-польша керээниң 20 чыл ооң байырлалдыы-биле демдеглеп эрттиреринге белеткенип турар. Мурнуку керээ эки керээ турган, ону бис дидими-биле ынчаар чугаалап болур бис. Чаа керээ оон-даа эки болур, бис аңаа бүзүрээр бис деп, ол оон ыңай медеглээн.

Варшава керээзи-биле каттышкан Европаның социалистиг күрүнелериниң күчүлүг демнежилгезиниң хемчээлинге бистиң чурттарывыстың аразында чаа эвилелчи керээ агрессчилерниң кандыг-даа семээшкиннеринден камгаланырының идегелдиг чепсээ болур. Ол болза социалистиг Польшаның кызыгаарларының дээп болбас чоруун хандырарының ынаныштыг чепсээ болур, кандыг-даа адаан-өжээнчилер аңаа диштерин сыгар деп, Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Бистиң найыралывыс чүгле бистиң партияларывыстың болгаш күрүнелеривистиң политиказының чарылбас тудуш кезээ эвес, харын бистиң улустарывыстың бүгү амыдыралының чарылбас кезээ болу берген. Ону бис карак огу дег камгалаар бис, бистиң улустарывыстың чаагай чоруунга болгаш Европага тайбыңның хереэнге ону быжыглаар болгаш хөгжүдер бис деп, совет төлээлерниң баштыңы түңнелинде чугаалаан.

Эштер Брежнев, Гомулка, Косыгин, Циранкевич чадагай машиналарга олурупкаш, доктаар черинче чорупкан.

Эргим өңнүктерин болгаш акы-дуңмаларын уткуур дээш, Вроцлавтың бүгү чурттакчылары кудумчуларга болгаш шөлдерге үнүп келген.

Совет Эвилелиниң төлээлерин Вроцлавка уткааны, Варшавага ышкаш, ийи партияларның чаңгыс эвилелин, социализмни болгаш коммунизмни тургузуп турар ийи акы-дуңма улустарның сырый каттышканының тодаргай илерээшкини болган.

Вроцлав ажылчыннарның аалчылары

ВРОЦЛОВ. СЭТА-ның тускай корреспондентилери **Г. Киселев** биле **В. Кузнецов** оларның дамчыдып турары болза:

Апрель 7-де СЭКП ТК-ның бирги секретары Л. И. Брежнев баштаан совет партия-чазак төлээлери Польшаның эң улуг бүдүрүлгелери — кожа турар вагон тудуунуң «Пафаваг» заводунга болгаш Алдыы-Силезияның «Дольмель» деп электротехниктиг заводунга чораан.

«Пафаваг» заводка эштер Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, Ю. В. Андропов, А. А. Громыко, Н. И. Крылов, Т. Я. Киселев, В. И. Дрозденко, А. Б. Аристов олар-биле кады эштер В. Гомулка, Ю. Циранкевич, Э. Клишко, А. Рапацкий болгаш ПКАП-ның база ПУР-нуң чазааның өске-даа көскү ажылдакчылары чеде берген.

Келген аалчыларны ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның төлээлекчилери уткаан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Польшаның Каттышкан ажылчын партиязынга алдар болдурган, ийи улустарның найыралынга болгаш акы-дуңмалышкы чоруунга алдар болдурган йөрээлдер салыышкыны катап-катап дыңналып турган.

Төлээлерниң кежигүннери «Пафаваг» болгаш «Дольмель» заводтарның дирекция чериниң төлээлекчилеринге үдедип алгаш, бүдүрүлге цехтеринге баргылаан. Олар делгем болгаш чырык цехтерни көрүп, продукцияның тус-тус хевирлериниң бүдүрүлгезиниң технологиязын сонуургап, ажылчыннар-биле беседалашкан. Цехтерниң бирээзинге тускай эртемниглер электропоездилерни бүдүрүп үндүрүп турар дугайын, оларның бүдүрүлгезин сайзыраңгайжыткан дугайын Л. И. Брежневке чугаалап бергеннер.

Күчүлүг электромашиналарның цегинге А. Н. Косыгин 125 муң киловатт күчүлүг генераторларны бүдүрериниң бот-үнезин сонуургаан. Заводтуң коллективи бодунуң бүдүрүлгезин доктаамал сайзыраңгайжыдып турарын А. Гомулка чугаалаан.

Аалчылар бүдүрүлге бригадазының чанынга доктаап, оон ылаптыг ажылдап турарын хайгаараан. 125 муң киловатт күчүлүг турбина агрегатка статорну кылып турган. Польша турбина агрегаттарны бүдүрерин чоокта чаа эгелээн, а ам ол бо талазы-биле эвээш эвес дуржулганы шиңгээдип алган. Бо үеде Польша Бот-бодунга Экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниң сүмелерин ёзугаар ССРЭ-биле кады күчүлүг турбина агрегаттарын бүдүрерин специализастап турар.

Цехтерни көөрү доозулган. Шупту кижилер «Дольмель» заводтуң делгем клувунче чорупкан. Аңаа Вроцлавтың ийи эң улуг бүдүрүлгелериниң ажылчыннар коллективтериниң төлээлекчилери чыылган. Диңмиттиг адыш часкап турда президиумда олуттарга Л. И. Брежнев, В. Н. Гомулка, А. Н. Косыгин, Ю. Циранкевич, совет партия-чазак төлээлериниң кежигүннери, ПКАП-тың болгаш ПУР-нуң чазааның удуртукчу ажылдакчылары олурупкан.

Президиумнуң столунуң артында Владимир Ильич Ленинниң улуг чуруу болгаш транспарант: ПУР биле ССРЭ-ниң аразында найырал дугайында чаа 20 чыл керээге польша улус байыр чедирип тур.

ПКАП-тың Вроцлав воевод комитединиң бирги секретары В. Пилатовский чыылганнарга байыр чедирип, чүве чугаалаан. А. Н. Косыгинге сөс берген.

А. Н. КОСЫГИННИҢ чугаазы

Вроцлавта «Дольмель» биле «Пафаваг» заводтарның ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының митингизинге чүве чугаалап тургаш, совет партия-чазак төлээлериниң кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин чыылганнарга болгаш оларның нүүрү-биле социалистиг Польшаның алдарлыг бүгү ажылчын аңгызынга совет улустуң чүректиң ханы байырын болгаш эң дээре күзээшкиннерин төлээлерниң мурнундан дамчыдып берген.

Дайын доозулган үеден бээр эрткен чылдарның иштинде Польшаның барыын соңгу черлери таныттынмас кылдыр өскерилген, эртебурунгу Вроцлов чаартынган болгаш өскен деп, Совет чазактың баштыңы чугаалаан. Ужур-дузазының талазы-биле чурттуң ийиги үлетпүр төвү болу берген Вроцлав воеводу-биле таныжкан чорук улуг сонуургалды болдурган.

Польша күрүнениң кызыгаарлары шуут тургустунган дээрзин А. Н. Косыгин медеглээн. Ол кызыгаарлар үреттинмес, чүге дээрге оларның камгалалын Польша Улус Республиканың ажылчын аңгызы болгаш тараачыннары, бүгү ажылчы чоннары хандырып турар.

Кызыгаарларның дээп болбас чоруунга адааннакчыларның халдаашкыннарындан магадылал болза польша болгаш совет улустарның найыралы, бистиң ийи күрүнелеривистиң күчүзү болур. Ол кызыгаарларга дээп болбас чоруктуң магадылалы болза Одерниң болгаш Нейстиң ол чарында турар социалистиг күрүнелер—тайбыңның болгаш Европага айыыл чок чорукту быжыглаарының турушта рында турар Герман Демократтыг Республика-биле Чехословак социалистиг Республика болур. Чогум-на харын Польша Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Чехословак Социалистиг Республиканың, Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының найыралы Европаның ол районунга шаанда маңаа турган дайынның кызыгаарын эвес, а тайбыңның быжыг болгаш бузулбас кызыгаарын хандырып турар.

Совет партия-чазак төлээлери колдуунда ийи чурттарның аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-бодунга дузалажыр дугайында чаа Керээге ат салыр сорулга-биле Польшага келгенин айыткаш, ораторнуң демдеглээни болза, чаа Керээ амыдыралдың бүгү адырларының талазы-биле ийи чурттарның акы-дуңма кады ажылдажылгазын улам ыңай калбартырының херээнге бараан болур, келир үеде оларның чаңгыс эвин быжыглаарынга эки үндезин болур. Бо Керээни ёзугаар ийи күрүнелерниң боттарынга ап турар хүлээлгелери совет болгаш польша улустарның эрге-ажыктарынга, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының эрге-ажыктарынга дугжуп турар. Социализмни болгаш коммунизмни тургузар деп ниити эчис сорулгалыг ийи күрүнелерниң кады ажылдажылгаже болгаш бот-бодунга дузалажырынче ак сеткилдиг чүткүлүн ол хүлээлгелер илергейлеп турар. Бистерни чүгле тодаргай политиктиг эрге-ажыктарының ниитизи, бистиң ийи күрүнелеривистиң айыыл чок чоруун камгалаары, экономиктиг болгаш эртем-техниктиг сырый кады ажылдажылга каттыштырып турар эвес, бистерни хамыктың мурнунда социал тургузугнуң ниитизи, эчис сорулгаларның ниитизи болгаш марксисчи-ленинчи идеология каттыштырып турар деп, А. Н. Косыгин үргүлчүлеп чугаалаан. Капиталистиг делегейден ылгалыштыр бистиң экономиктиг дугуржулгаларывыс—ол дээрге чүгле күрүнелерниң аразында эвес, харын база улустарның аразында дугуржулгалар-дыр.

Тайбыңга болгаш улустарның айыыл чок чоруунга удур империалистерниң эң реакцылыг күштериниң, ылаңгыя делегейниң ийиги дайынының түңнелдерин ревизилээрин шырбайып турар барыын-герман адааннакчыларның чорудуп турар хоралакчы ажылының дугайында айтырыг мында, Вроцлавта, онза чидиг-биле дыңналып турар дээрзин оратор чугаалаан. Европага айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктары депшилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерниң кошкаш дивес кичээнгейин негеп турар.

Дайын авантюраларынга ынактарның оруунга быжыг моондак болза Варшава керээзи болур. Варшава керээзиниң чурттары, бот-боттары-биле сырый эвилелге хөделбишаан, кандыг-даа айыылдан боттарының улустарын камгалап, тайбыңның эрге-ажыктары дээш туржуп шыдаар аргалыг.

Мурнуу-Чөөн Азияда дүшкүүрлүг байдал тургустунуп келген, делегей байдалының дүвүрээзиниииг үезинде чаа совет-польша Керээге ат салыр болуп турар-дыр деп, Совет чазактың баштыңы айыткан. Оон аңгыда Американың Каттышкан Штаттарының чорудуп турары дайын байдалы ында херек кырында тургустунуп келген. Женева дугуржулгаларын хажыткаш база ону хажыызынче октапкаш, АКШ ажык дайын өнчүк-чөңгээзиниң оруунда турупкан.

Америк дайынзырактар Мурнуу Вьетнамның улузунуң хосталгалыг демиселин араатанзыг каржы-дошкуну-биле базарын оралдажып, Лаостуң болгаш Камбоджаның тускай догуннаан чоруун хажыдып турар. Америк агрессчилер кыжаныышкындан социалистиг күрүнеге—Вьетнам Демократтыг Республикага удур шуут дайын чорудулгаларынче шилчип турар-дыр. АКШ-тың ужар чүүлү Соңгу Вьетнамның девискээринче дээрбечи халдаашкыннарны кылып турар.

Бир эвес америк империалистер чаа дайын өнчүк-чөңгээлериниң Инди-кыдатка дайынны калбартырының оруунче кирип турар чүве болза, ол дээрге хамыктың мурнунда Мурнуу Вьетнамга АКШ-тың чепсектиг интервенциязының политиказының буурап дүшкениниң дугайын чугаалап турар-дыр. Мурнуу Вьетнамның патриоттары америк интервентилерге улам-на күштүг согуушкуннарны таварыштырып турар. Мурнуу-вьетнам улустуң демиселин удуртуп турар Хосталыышкынның национал фронтузу—ол дээрге Мурнуу Вьетнамга амгы болгаш келир үе херек кырында боттуг күш ол дээрзи ам бүгүдеге билдингир.

Совет улус АКШ-тың агрессчи үүлгедиглерин чүгле буруу шаап турар эвес деп, оратор чугаалаан. Вьетнам Демократтыг Республиканың хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш маадырлыг демиселинге практиктиг дузаны көргүзер дээш, совет улус болдунар аргаларны ажыглап турар. Акы-дуңма социалистиг чурт империалистиг агрессияга таваржып турда, агрессчини ойтур шаварынга чаңгыс эвин болгаш шиитпирлиг чоруун илередиринче тайбыңның болгаш улустарның хосталгазының хереэ эргим болуп турар бүгү кижилерни Совет Эвилели кыйгырып турар.

Польшага турган үезиниң дургузунда совет партия-чазак төлээлери Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының удуртукчулары-биле, Польша чазактың кежигүннери-биле ужурашкан болгаш беседаны кылган деп, А. Н. Косыгин оон ыңай чугаалаан. Ол беседаларның чорудулгазында ийи талалар тайбыңны камгалаар дээш, Совет Эвилели биле Польшаның аразында акы-дуңмалышкы харылзаалар улам ыңай хөгжүзүн дээш, бистиң чурттарывыстың болгаш бистиң улустарывыстың экономиктиг кады ажылдажылга өссүн база хөгжүзүн дээш чоокку келир үеде алыры эргежок чугула хемчеглер дугайында санал-оналын солушкан. Бүгү социалистиг лагерьниң сырый каттышкан чоруун быжыглаарының, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвин быжыглаарының айтырыгларын база-ла чугаалашкан. Ол бүгү айтырыглар талазы-биле ийи талаларның үзел-бодалы бүрүн дугжуп турар болган.

Польшаның болгаш Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннары чаа керээни болгаш ийи чурттарның ажылчыннарының база тараачыннарының өмүнээзинден ийи талаларның чоруткан чугаалажыышкыннарының түңнелдерин чүүлдүг деп көөр дээрзинге эш Косыгин бүзүрелин илереткен.

• • •

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының түңнел сөстерин диңмиттиг адыш часкаашкын-биле уткаан. Оон дараазында А. Н. Косыгин ийи заводтарның ажылчыннарынга төлээлерниң белээн: В. И. Ленинниң херек чуруун база делегей пролетариадының улуг баштыңчызының амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында альбомнарны дамчыдып берген. Ажылчыннар төлээлерниң кежигүннеринге белектерни: ол бүдүрүлгелерниң бүдүрүп турар продукциязының макеттерин тудускан. Шуптузу туруп келген. Польша болгаш совет улустарның өшпес найыралынга алдар болдурган адыш часкаашкыны болгаш йөрээлдер салыышкыны чаңгыланып, «Интернационалдың» аялгазы дыңналып турган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин—амыдыралга

ШҮГҮМЧҮЛЕЛЧИ САНАЛДАРНЫ ТҮҢНЕП КӨРГЕШ...

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлеринде көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында хемчеглер болза колхоз бүдүрүлгезинге партийжи удуртулганы, коммунистерниң мурнакчы ролюн чаа чадаже көдүрерин негеп турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң участоктарынга организастыг удуртулганың база масса-политиктиг ажылдың деңнели бедик болган тудум-на, ажыл-агыйның чедиишкиннери улам үре-түңнелдиг болур дээрзин амыдырал көргүскен.

«Хадың» колхозтуң партия организациязы колхоз бүдүрүлгезинге кошкак салдарны чедирип, ажыл-агый хөгжүлдезинге улуг четпестерни эскербейн, кижилер-биле, массалар-биле ажылды чавыс деңнелге чорудуп келгенин миннир херек. Ол дугайында четпестерни коммунистерниң отчёт-соңгулдалыг хуралы-даа, колхоз бүдүрүлгезинде коммунистерниң мурнакчы ролюнуң дугайын чугаалашкан хурал-даа шын илереткен.

Партия организациязы шүгүмчүлелчи саналдардан шын түңнелди үндүрүп, организастыг ажылга бодунуң дайынчы аргалыын бедидип, тодаргай сорулгаже чүткүлдүүн көскүзү-биле күштелдирип турар апарган. Чартык чыл бурунгаар мал ажылынга коммунистерден чүгле үш кижи турган. Партия хуралы мону четпес деп санааш, мал ажылынче коммунистерни немей чорударын шиитпирлээн.

Ооң соонда элээн хөй коммунистер мал ажылынга баар күзелин илереткен. Партбюро оларның дилээн тус-түзунда өөренип көрүп, колхозтуң баштаар чери-биле сүмележип турганш, мал ажылында коммунистерниң санын 17-ге чедирген. Сүт-бараан фермазында ам сес коммунист бар, ынчангаш аңаа партия бөлүүн тургузар аргалыг болган.

Фермада организакчы-даа, кижизидикчи-даа ажыл ам экижип турар. Коммунистер дааңган ажыл дээш харыысалгазын ханызы-биле медереп билир. Коммунист Сергей Кончай учёт ажылын экижидип, сүттүң чарыгдалынга шыңгыы корум-чурумну тургускан. Мал чеминиң чарыгдалынга контрольду шыңгыыраткан. Фермада күш-ажылдың сагылга-чуруму экижээн. Саанчылар бригадазын партия кежигүнүнге кандидат Галина Кара-кыс эки удуртуп, коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп ат дээш чарышты организастаан. Ол бодунуң хууда үлегер-чижээн партия кежигүнү эвес эш-өөрүнге көргүспүшаан, бо чылын инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1500 килограммдан эвээш эвес сүттү саарын хүлээнген. Бирги кварталда эш Кара-кыс бир инектен-не 300 кг сүттү саап, саанчылар аразында чарыштың мурнакчыларының бирээзи болган. Маады Өпейжик, Анна Дангаа олар инек саныындан ам 370—369 кг сүттү саггаш, социалистиг чарыштың тиилекчилери болгулаан.

Колхоз күрүнеге сүт садарының бирги квартал планын шагда-ла ажыр, тодаргайлаарга 26 тонна сүт садарын 70,2 тонна кылдыр азы 270 хуу күүсеткен.

Мал семиртилгезинде мурнакчыларны база-ла азап демдеглээри чугула. Шары кадарчызы Василий Тас-Кара бодунуң азырап турар шарыларының бирээзиниң-не хонукта немелде деңзизин 899 грамм чедирип турар. Шак ындыг мурнакчы орук айтыкчыларының үлегер-чижээ бүгү колхозчуларны сөрүк кирип турары черле өөрүнчүг. Бистиң хойжуларывыс малдың чаш төлүн менди камгалап алган: 1428 хойдан 1481 хураган алган азы 53 хөй ийистээн. Хадыңчылар ол бүгүнү СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга боттарының күш-ажылчы салыышкыннарының эгези кылдыр санап турарлар.

Бүгү колхозчуларга Пленумнуң материалдарын калбаа-биле таныштырарын, оларның чогаадыкчы идепкейин, күш-ажылын көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидеринче угландырарын партия организациязы бо хүннерде бодунуң чугула сорулгазы кылдыр санап турар. Чоң сорулгаларны эки билип алганда, ону боттандырарынче идепкейлии-биле баарлар. Ынчангаш бо хүннерде пропаганда болгаш агитация ажылдарын ТК-ның Пленумунуң шиитпирлеринде айыттынган хемчеглерни практиктиг ажыл-биле холбаштырып турар бис. Партияның салып турар сорулгаларын чоң ортузунга тайылбырлаар ажылды лекторлар Кол Эртине, Петр Айжы, Салчак Седи, партбюро кежигүнү болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Маады Доржу олар эң-не идепкейлиг чорудуп турарлар. Лекторлар бөлүүнүң удуртукчузу Кол Эртине лекция пропагандазының шынарын экижидер талазы-биле сагыш човангыр ажылдап турар.

Колхозчу аныяктарның кежээки школазында 30 ажыг кижи өөренип турар. Зооветеринарлыг бөлгүм бар. Янзы-бүрү хевириниң өөредилгезинде 170 колхозчулар хаара туттунган.

Олар Пленумнуң материалдарын база-ла өөренип турар.

Ынчалза-даа малчыннар ортузунда аъш-чем, үлетпүр бараанарының садыглаашкыны, почта чедирилгези ам-даа экиживээнин миннир херек. Ол четпестерни чайладыр, СЭКП Тыва обкомунуң чоокта чаа болуп эрткен V пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле чогуур хемчеглерни алыр бис.

Бо чылын ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш белеткээр планнарны чедиишкинниг күүседир аргалар бисте бар. Ону чер ажылын эки хөгжүдүп, мал чемнериниң курлавырларын тургузуп турганш, күүседир ужурлуг бис.

О. ЛАНЗЫ,

Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунда парторганизация секретары.

◆

Хоорайның партия организациязынга база хамааржыр

Кызыл хоорайның партия активиниң хуралы «СЭКП ТК-ның март Пленумунуң түңнелдери болгаш хоорайның партия организациязының сорулгалары» деп айтырыгны чугаалажып эрткен. Партия хооркомунуң бирги секретары эш П. Киселев ол талазы-биле илеткел кылгаш, Төп Комитеттиң Пленуму болза совет кижиниң чаагай чоруунун, чурттуң экономиказын, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйны дүрген хөгжүдериниң дугайында ленинчи сагыш салыышкынның чаа херечизи дээрзин тайылбырлап чугаалаан.

Көдээ ажыл-агыйның ажылышчыларынга болгаш бүгү совет улустуң, совет күрүнениң ниити эрге-ажыктарынга дүгжүп турар, ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин Кызыл хоорайның партия активи база-ла чаңгыс эптиг сеткилдиг деткээн болгаш ол шиитпирлерни амыдыралга боттандырарының айтырыглары хоорайның партия организациязынга база-ла хамааржыр деп түңнелди кылган.

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазы-биле партияның төлевилээн чаа хемчеглерин амыдыралга боттандырар талазы-биле колхозтарга, совхозтарга дуза көргүзеринче угландыр ажыл чорудары хоорайның партия организациязының чугула сорулгазы болуп турарын актив хуралы тодаргай чугаалашкан.

СЭКП обкомунуң V пленумунуң соонда көдээге шеф дузаламчызын көргүзер талазы-биле ажылды хоорайның чамдык коллективтери көскүзү-биле чорудуп бергенин илеткелчи демдеглээн. Ылаңгыя «Тыва тудуг» трезиниң, «Сельэлектронуң», Коммунал ажыл-агый министерствозунуң коллективтери боттарынга быжыглаан ажыл-агыйларга дузалажып эгелээн болгаш моон соңгаар кылыр ажылдарны база тодараткан.

Ынчалза-даа хоорайның көдээге дузаламчызы ам-даа четпейн турарын актив хуралының илеткелчизи-даа, аңаа санал берген эштер-даа чөптүг шүгүмчүлээн. № 1 АТК болгаш комплексилиг экспедиция коллективтери шефке алган ажыл-агыйларынга кандыг дуза көргүзерин тодарадып безин албаан. «Кызыл көдээ тудугнуң» тудуг эргелели «Сукпак» совхозка шынар чок тудугну кылып бергенин, бирги кварталда тудуг планын күүсетпээнин актив хуралы буруу шаап көрген.

Көдээге механизатор кадрларны белеткеп берип турар Кызылдың профессионал-техниктиг училищезиниң, көдээ ажыл-агыйның специалистерин белеткеп турар сельхозтехникумнуң ажылын улам экижидериниң, ылаңгыя оларга кадрлар белеткелиниң шынарын бедидериниң болгаш сургуулдар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирериниң, өөредилге болгаш практика эрттирериниң баазазын экижидериниң чугулазын маңаа санал берген онзалап айыткан.

СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары эш Анкудинов актив хуралының ажылынга киришкеш, көдээге дуза көргүзер талазы-биле хоорайның партия организациязының, көдээ ажыл-агый-биле шуут хамаарылгалыг республика организацияларының сорулгаларынга доктаап, чуве чугаалаан.

Партия активиниң хуралы чугаалашкан айтырыгның талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Бистиң корр.

«Көк-Тей» совхозта куш фермазының ажыл-ишчилери дагаа чуурганың чыылдазын көвүдедип, хонукта 9—11 муң чуурганы ап турар. Моон түңнелинде хоорайның чурттакчылары бо продукт-биле эки хандыртынган. Фермада куш ажаакчызы А. Г. Кацина бо хүннерде 3700 дагаадан 2000 чедир чуурганы алган.

ЧУРУКТА: А. Г. Кацина.

Фото: **В. ЛУТКОВТУУ.**

Павел Оттукович Балган-оолдуң көрбээн чүвези чок, кылбаан ажылы чок кижи деп хөөрем чок чугаалап болур. Ол 1941 чылда ревшеригте албан эрттирип кирген. Совет чурттан немец-фашистиг эжелекчилерни үндүр сывырарынга киржири-биле Балган-оол билдириишкин кииргеш, бодунуң эки-туразы-биле фронтуже тыва эки-турачылар-биле кады чорупкан. Эрес-дидим ол кижи дыка хөй совет хоорайларны фашистиг эжелекчилерден хосташкаш, тиилелге-биле ээп чанып келген. Ооң дайынчы ачы-хавыязы ордennер болгаш медальдар-биле демдеглеттинген.

Балган-оол фронтудан келгениниң соонда элээн каш чылдар Бүренге суму даргазынга ажылдап турган. Аңаа тургустунган Ленин аттыг колхозка киргеш, хову бригадазының бригадири апарган. Кызымак ажыл-ишчини колхозчулар Ильинка көдээ Советтиң депутадынга каш чыл улаштыр соңгуп келген. Ол ам-даа көдээ Советтиң депутады.

Павел Оттукович колхозка мал кадарып эгелээш, беш чыл болуп турар. Ам коммунист хойжунуң кодан ында 450 баш аныяк хойлар бар. Олар хүр кыштаан. Хой бүрүзүнден 2,5 килограмм дүктү кыргып дужаарын малчын хүлээнген. Кыштагның аар-саар септелгелерин боду кылып ап турар. Малынга чиртир сигенни база-ла боду кезип белеткеп алырын хүлээнген.

ЧУРУКТА: хойжу **П. Балган-оол.**

Фото **К. АРАКЧААНЫЫ.**

Райкүүском даргаларының семинары

Бо чылдың апрель 3-те Кызыл хоорайга райкүүскомнар даргаларының семинары эгелээн. СЭКП ТК-ның октябрь болгаш ноябрь Пленумнарының шиитпирлерин ёзугаар чер-чер Советтериниң ролюн бедидеринче угланган айтырыглар семинарның планында колдап турар.

Чер-чер Советтериниң чаа үе-байдалда сорулгаларының дугайында республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы В. А. Соколов, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң тус-тус адырларын удуртуруунуң дугайында Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчылары Х. А. Анчимаа, Н. Н. Коссов болгаш оон-даа өскелерниң лекцияларын семинарның киржикчилери дыңнаан.

Советтерниң организас-массалыг ажылының дуржулга солчуушкунунга Кызыл хооркүүскомнуң даргазы С. Х. Красный, Каа-Хем райкүүскомнуң даргазы Х. Л. Даржаа олар боттарының күүскомнарының ажылының дуржулгазын чугаалаарнар. Семинарның киржикчилери Хакас автономнуг областың ажыл-агыйлары-биле база таныжып чораан.

САААНЧЫ—ДЕПУТАТ

Галина Ырмаевна Кара-кыс—Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунуң мурнакчы саанчыларының бирээзи. Ол 1953 чылга чедир фермага аар-саар дузалал ажылдарын кылып турган. Ол-ла чылын колхоз баштаар черинден саанчылалып ажылдадырын ол дилээн. Колхоз даргазы: «Сүт-бараан фермазынга элээн каш чылдар иштинде ажылдаан, ажылды билир кижи-дир» деп чугаалааш, саанчылап ажылда дээн. Коммунист Кара-кыс кандыг-даа ажылдың баштайгы үе-чадазында таваржыр бергелерни мергежилдиг эш-өөрүнүң сүмелерин ап, саалданың чаа аргаларын болгаш тускай брошюраларны өөренип турганш, ажып тиилээн.

Ам ол районнуң көдээ ажыл-агыйының мурнакчызы, «Хадың» колхозтуң мурнакчы саанчызы. Галина Кара-кыс 1964 чылда бир саар инекке оңаштыр 1339 литр сүттү саап, саанчылар аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Мурнакчы саанчының хөй-ниитиниң ажылынга киржилгези өскелерге үлегер-чижек болур. Ол—агитатор. Саанчы эштеринге бо-ла беседаларны кылганын, фермага агит-массалыг ажыл чорутканын, чаа солун чүүлдерни чугаалаанын көрүп болур.

«Хадың» колхозтуң сүт-бараан фермазының коллективиниң кежигүннери Кара-кысты район Совединиң депутадынга соңгааннар. Ол эш-өөрүнүң бүзүрелин, хүндүткелин төлептиг күш-ажылы-биле бадыткаар дээш кызымаккай ажылдап турар.

Л. ОЮН.

План ажыр күүсеттинген

Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң коллективи чеди чылдың сөөлгү чылының бирги кварталының бүдүрүлге планын ажыр күүсеткен. Ниити продукция бүдүрүп үндүрериниң планын 115, бараанныг продукциязының—112,7 хуу күүсеткен. Ыяш ажыл-агый чериниң ыяш белеткелчилери сал кылыр черлерже болгаш хереглел пунктуларынче 44500 кубометр ыяш сөөртүр турганш, 52 муң 332 кубометр ыяшты сөөрткеннер.

Квартал планын хуусаа бетинде күүседири дээш цехтер, участоктар аразында калбарган социалистиг чарышка бирги черни Соруглуг-Шиви ыяш белеткел участогу (начальниги эш Г. Трипачкин) ээлээн. Цехтерниң аразында мебель цеги эки көргүзүглүг ажылдаан. Ол цехтиң ажыл-ишчилери пландан ажыр 20 муң ажыг рубльдиң продукциязын бергеннер.

Ам үеде ыяш ажыл-агый чериниң ажыл-ишчилериниң ортузунда май 1-ге алдаржыткан социалистиг чарыш калбарган.

В. ПЕТРОВ.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 95 чыл болурунга

ЛЕНИНЧИ ИДЕЯЛАРНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

АГИТАТОРЛАРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Бүгү делегейниң төөгүзү бурунгаар аажок дүрген шимчеп турар. Ынчангаш аңгы-аңгы чурттарның болгаш диптериниң кижилери марксизм-ленинизмниң улуг өөредииниң шынныынга, ажыл-херектери болгаш ады-биле нииттилелди чаартырының бүдүн үези холбаалыг В. И. Лениниң номалдарының гениалдыынга улам-на бүзүреп турар.

Маркстың — Энгельстиң өөредиин үргүлчүлеп, чогаадыкчы хөгжүтпүшаан, Ленин империализмниң алыс утказын ирип, өлүп бар чыдар капитализм кылдыр үндезилеп көргүскен. Марксизмге даянмышаан, төөгүлүг чаа үеге таарыштыр пролетар революциязының болгаш социалистиг тургузуушкунның хоойлуларын ол ажыткан.

Нииттилел хөгжүлдезиниң чорудулгазын эки билбишаан, Ленин колониалдыг системаның буурап дүжериниң, делегейниң революстуг, коммунистиг шимчээшкининиң өзүлдезиниң оруун тодаргай айыткан.

Баштыңчының өттүр көрүүшкүннериниң канчаар боттанып турарын, өлүм чок ленинчи идеяларның кайгамчык шынныг чоруу канчаар тиилеп, бадыткаттынып турарын ам бүгүде көрүп турар. Бодунуң ажыл-хереэ, бодалы, чүрээ-биле Ленин бистиң амыдыралывыстың болгаш демиселивистиң хүн бүрүзүнде, миллион-миллион кижилерниң күш-ажылында чурттап турар.

Владимир Ильичиниң төрүттүнген хүнүн демдеглевишаан, бүгү совет кижилер ленинчи номнаалдар-биле, ленинчи революсчу эртем-биле боттарының угланыышкынын база дагын шыңгыштырып турарлар.

Ол эки чаңчылды эдербишаан, совет улус, бүгү делегейниң ажылчы чоннары Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 95 чыл оюн чүнүң-биле демдеглеп турарын көрүп көрээли.

I.

Ленинчи партиязынга баштаткан бистиң улузувус коммунизмче орукка улуг, берге болгаш маадырлыг оруктуэрткен. Россияның ажылчы чоннары пролетариат диктатуразын чаалап алган, социализмни тургускан. Ам Совет Эвилели коммунизмниң тургузуушкунунуң калбартырының үезинде кирген. СЭКП-ниң XXII съездизинге хүлээп алдынган Программада оон сорулгалары тодаргайлаттынган.

Бистиң базымывыс четчири-биле калбак бе? СЭКП-ниң Программазын чедиишкинниг күүседир дээш совет кижилер бүгү-ле чүүлдерни кылып турар бе?

Чурттуң быжыг болгаш амыдырал-биле бадыткаттынып турар күчүзү хамыктың мурнунда ооң **бүдүрүкчү күштериниң** хөгжүлдези-биле тодаргайлаттынар. Бүгү делегей — бистиң үлетпүрүвүстүң болгаш көдээ ажыл-агыйывыстың продукциязының дүрген өзүлдезиниң херечизи-дир. 1963 чылдыынга деңнээрге, ССРЭ-ниң нииттилел продуктузу эрткен чылын 7 хуу көвүдээн. 600 улуг үлетпүр бүдүрүлгелери ажыглаалда кирген. Көдээ ажыл-агый продукциязы 12 хуу өскен.

Республика, область, хоорай болгаш район бүрүзүнде экономика соксаал чок болгаш улам-на көдүрлүп орар. Бистиң экономикавыс мурнунда-даа бедик темпилер-биле хөгжүп келген болгай, ында чаа чүүл чүл ынчаш деп, чамдык кижилер чугаалап болур. Ынчаарга ам дээрге, хуузунуң оңчук, оон түржук чүсчүк кезиинге көвүдээшкин бүрүзү-ле—кайгамчык улуг чурагай-дыр. Үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның структуразында дешпилгелиг улуг бурунгаарлаашкыннар болуп, экономика хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазы шынар талазы-биле өскерлип турар.

Индустрияның кедилиг келир үелиг адырлары (чижээ, химияның) колдады өзүп, күштелип турар. Машиналарның, приборларның, аппаратураның автоматика болгаш электронныг техника-биле шуут холбаалыг хевирлерин калбак нептередип турар. Одаар чүүлдүн, чиг-эттиң болгаш материалдарның шоолуг ажык чок хевирлерин эки ажыктыг чүүлдер-биле солуп турар. Бүдүрүлгениң технологиязы сайзырангайжып, эртем-техниктиг чорудулга дүргедеп орар. Эртемниң шуут бүдүрүкчү күш болур ролю улам бедээн.

Эрткен чылдың мындыг чурагайларын ыяк бодап көрүңер: химия үлетпүрү өске чамдык адырлардан ийи-үш катап дүрген хөгжээн; машиналарның, механизмнерниң, аппараттарның болгаш өске-даа дериглериниң эң чугула чаа үш муң ажыг хевирлерин бүдүрүлгелер алган. 222 муң тракторлар, тараа ажаар 78 муң комбайннар шөлдерже үнген. Үлетпүр продукциязының барык үштүң ийи кезиин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээнинден алдынган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедитпээнде, «коммунизмче үзе шилчиишкин болдунмас» деп Ленин чугаалаан болгай.

Бистиң эртемденнеривистиң чедиишкиннери база өөрүнчүг. Космос корабльдериниң ужудуушкуннары, а ол ышкаш космос делгеминче янзы-бүрү хевирниң спутниктерин салып үндүргүлээни совет кижиниң генийиниң күжүн база дагын көргүскен, үнелиг чаа информацияны берген. Квантылыг электроника, атомнуг энергетиканы хөгжүдер, ажыглаар, полимерлерни тургузар, микробиологтуг арга-биле нефтиниң углеводородтарындан белокту алыр талазы-биле эртемденнерниң сөөлгү ажылдары дыка солун болуп турар.

Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң сан болгаш шынар талазы-биле өзүлдези, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары — чаа нииттилелди тургузарының кол негелдези-дир. Экономиканың бедик хөгжүлдези, материал болгаш угаан-бодал талазы-биле чаагай чүүлдерниң албекшилдери коммунизмге эргежок чугула. **Чоннуң материалдыг чаагай байдалын көдүрерин, социалистиг демократияны улам ыңай хөгжүдерин, чаа кижини кижизидерин** ынчангаш партия база бодунуң эң чугула сорулгазы кылдыр санап турар.

В. И. Ленинниң бүгү амыдырал-чуртталгазы — материал талазы-биле үнелиг чүүлдерниң тургузукчузу бодунуң күрүнезиниң ээзи кижиниң — күш-ажыл кижизиниң дугайында канчаар сагыш салырының тергиин үлегер-чижээ-дир. Социализм дээрге ында «күрүне чүгле бүзүредип, угаалып турар эвес, харын амыдыралдың эң дээре байдалдары-биле эки ажылдакчыларны база деткип, улам-на хөй санныг ажылчыннар болгаш тараачыннар—ажыл-ишчилер ажылды... удуртуп шыдаар болгаш удуртур-даа ужурлуг» болур, а миллион-миллион ажылчы чоннарны чаа нииттилел тургузуушкунунга кирипштирери «ону тургузар аргалыының болгаш чедиишкиниг болурунуң» магадылалы болу бээр ындыг тургузуг-дур деп Ленин бижээн.

«Бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга!»—бо лозуң ленинчи партияның амыдыралының хоойлузу болу берген. Чүгле эрткен чылдың чамдык саннарын безин ап көрээли. 10 миллион совет хамаатылар чаа бажыңнарже көжүп киргилээн. Үүрмектеп садар бараан саарылгазы 5,3 хуу көвүдээн. 1 миллион 600 муң уруглар чаа школаларда өөренип кирген, а школа назыны четпээн уругларның албан черлери 500 муң уругларны немей хүлээп алган. Хереглелдиң нииттилел фондуларындан чоннуң ап турар чиигелделериниң төлээри 36,6 миллиард рубль четкен. 1964 чылдың чүгле IV кварталында безин 9 миллион ажыг кижиниң ажыл төлевирин бедиткен.

Бүдүрүлге харылзааларын улам ыңай сайзырангайжыдарынче, келир үениң кижизин кижизидеринче ленинчи партия улуг кичээнгейни салып турар. Чуртта социалистиг өнчүнүң ийи хевири—күрүне болгаш колхоз-кооператив өнчүзү быжыгып турар; күш-ажылды чаа, коммунистиг ёзу-биле көөрүнүң өзүмнерин деткип болгаш хөгжүдүп турар; кижи бүрүзүнден шыдаар хирези-биле, кижи бүрүзүнге ажылдаан хирези-биле деп, хуваалданың социалистиг принципи сайзырангайжып орар; миллион-миллион кижилерни күрүне болгаш нииттилел херектерин эргелеп башкарарынче хандыкшыдып, коммунизм тургузукчузунуң мораль талазы-биле дүрүмнүң негелделерин сагыырының ёзузунга кижизидип турар. Хүн бүрүнүң амыдыралы ол байдалдарны улам-на хөй янзы хевирлерге бадыткап турар. Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге мартта эрткен соңгулдаары социалистиг системаның күчүзүн, совет кижилерниң идепкейиниң өзүлдезин болгаш чаңгыс эвин, Төрээн чуртунга оларның кызыгаар чок бердингенин, коммунизм тургузуушкунунче бүгү күжүн мөөңнээринге беленин база катап көргүскен.

Бистиң чуртувустуң чедиишкиннери чигзиниг чок. Ынчалза-даа коммунизм тургузуушкунунда бергелерни ол улуг болгаш шинчилеттинмээн херекти удуртуп турарында четпестерни партия чажырбайн турар. Экономиканың талазында хөреңгилерни адырыктадырар. эргижирээн продукцияны белеткеп үндүре бергилээр, чамдыкта ооң шынарын кудуладыр чүүлдер бар болгаш чамдык участоктарда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү оожум өзүп турар. Көдээ ажыл-агый нииттилелдиң өзүп турар хереглелдерин ам-даа долдур хандырбайн турар.

Коммунизм тургузуушкунунуң оруунда бергелерни шиитпирлиг болгаш чайгылыш чок чайладырын, күш-ажылды болгаш социалистиг өнчүнү бистиң нииттилеливиске канчап-даа таарышпас үзелдер-биле көөр чоруктарга удур идепкейлиг демиселжирин, буржуаз чаңчылдарның бүгү-ле, чүзүн-баазын илерээшкиннеринге удур хөй-нииттиниң саналоналын көдүрерин, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбаа-биле деткип, хөгжүдерин, коммунистиг бедик медерелдин, улустарның найыралының ёзузунга, совет патриотизмниң ёзузунга кижилерни кижизидерин партия бодунуң хүлээлгези кылдыр көрүп турар.

«... Дүүнгү хүннүң алдагдалдарын анализтеп турганш, бо хүннүң болгаш даартагының алдагдалдарындан чайлааарынга өөренип алыр бис» деп улуг Ленин өөредип чораан. Баштыңчының сүмезин удуртулга болдурганш, партия чедип алдынган чүүлдү чөптүг көрүп, ында чедерда, четпес-даа чүүлдерни эки көрүп, бистиң чуртувуска коммунистиг нииттилелди тургузар дээш демиселге бүгү күжүн бербишаан, бодунуң политиказын шуугаазын болгаш мактаныышкын чокка билдилиг тодарадып турар.

II.

В. И. Ленин иштики херектерни даштыкы херектерден кажан-даа аңгылап көрбээн. Дайынның, тайбыңның болгаш революцияның айтырыгларының талазы-биле эң байлак теоретиктиг салгалды ол тургускан. Партия Төп Комитеди болгаш Совет чазак ленинчи сүмелерни болгаш айтыышкыннарны быжыы-биле чайгылыш чокка амыдыралга чорудуп, төөгүлүг тодаргай байдалды эртем ёзузу-биле анализтээринге үндезилеттинген чаа түңнелдер-биле оларны байыдып турар. Ол чүде илергейлеттинип турарыл?

Бирээде, дайын чокка барык 20 чыл чурттап келдивис, а Лениниң мынча деп чугаалааны билдингир болгай: «...Дайыннарны дооззары, улустар аразынга тайбың, уптээшкиннерни болгаш күчү туруушкуннерни соксадыры—чогум-на харын бистиң идеалывыс-тыр». Совет Эвилели тайбынче «байдалдардан хамаарыштыр» чүткүп турар, оон тайбыңга ынакшылдыг саналдары «тактиктиг кажарлаашкын» болуп турар дээр аянныг чүвезин бүзүредир дээш ленинизмниң дайзыннары аажок хөй саазыннарны төндүр бижээннер. Делегей дайынының өртүн өскүдер дээш империализм лагериниң «калчаааларының» талазындан сөөлгү чылдарда база эвээш эвес оралдажыышкыннарны кылган. Мурнуу Вьетнамда, Конгода болгаш чамдык өске-даа черлерде өлүрүкчү дайыннар монополистерниң бурууну-биле амдыгаа чедир чоруп турары билдингир болгай. Бүгү делегей болза Вьетнамның Демократтыг Республиказынче американ аг-шеригниң өнчүк-чөңгээлиг араатанзыг халдааашкыннарының, АКШ-тың далай чадаг шериги Мурнуу Вьетнамче дүжүргениниң херечизи болу берген.

АКШ-тың империалистери болгаш оларның эвилелчилери агрессчи шериг блоктарының ажыл-чорудулга-

Улуг тиилелгениң 20 чылынга

ОН ДӨРТ ООЛДУҢ ИЕЗИ

Винницк областың Алексеевка суурунда улуг эвес бажың бар. Оруктуң мырыңай кыдыында. Кыжын, чайын үргүлчү-ле ол бажыңга барыксанчыг. Быжырган хлебтиң, шык чечээниң, кускү груша чимистиң, хайындырган сүттүң чыды оон чытталып кээп турар. Хапаларында хөглүг украин чуруктар аскылаан, соңгазының баарында уруглар коляскалары шуушкан. Ол бажыңдан үнген кокпалар чүк-чүкче тарап чоруй баргылаан.

Бажыңның ээзи Марина Михайловна Вербина эң-не аас-кежиктиг ие. Ол кадай он алды уругнуң оруун тып чорудупкан. Ооң он дөрт оглу — Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери.

Баштай дөрт оглун фронтуже үдеп каан. Дөрт катап дыңнадыг чагаа келген — дөрт катап ажыгшыжыгнуң карак чажын төккен.

Өске оолдары база-ла ажыл-түледе. Донбасстың шахтёру, Казахстанның, Молдавияның, Москва чоогунуң, Уралдың ажылчыларынга — Марина Михайловнаның уруглары мындыг кончуг кижилер болу берген. Олар шуптула бо бажыңдан үгеннер, ам оларның чуруктарын ында кадагалап турар.

— А бо кымыл? Чоп кончуг таныш арын боор? — деп, бир чурукту көргеш, айтырар силер.

— Ол мээң оглум-дур — деп, ие чоргаар харыылаар. — Мээң Евгеним ышкажыл.

— Чүү Евген боор ол?

— Чогаалчы аан.

Чээрби чыл мурнунда мындыг таварылга болган.

Марина Михайловна бир катап бичии уруу Анна-биле кады арыгдан кургаг будук чыып чораан. Шырыш аразынга ийи балыглаткан дайынчы чыткан. Ие оларны оожуктурган:

— Кежээге чедир манаңар, оолдарым. Суурда немецтер эңметик чок турлар. Кежээ караңгылай бээрге, чедип кээр мен.

— Силерге айыылдыг эвес бе, авакым?

— Эй, оолдарым, айыылдыг эвес чер бар чүве бе моонар. Мен хөй кижиге дузалаан болдур мен ийин.

Тараачын кадай дүне дайынчыларны бажыңынга эккелген. Эм оъттар-биле, кызып-кылайып тып алган бичии йоду-биле совет дайынчыларны эмнеп турган.

Оон бээр-ле Марина Михайловнаның бажыңынга хөй дайынчылар кээп турар апарган. «Умань оңгары» деп фашистиг шериг лагеринден дескен, пат-ла чилчии үстүп, чилии карарган оолдар иениң чылыг сагыш човаашкынының, азыралының ачызында каңкадык апаргаш, байырлажып чоруп турган.

Дайын чылдары эрткен. Бир катап ооң бажыңынга аныяк кижи кирип келген. Иеже көргеш, айтырган:

— Танывайн-дыр сен бе, авакым?

— Танывас боор бе, оглум. Сени черден тып эккелчик мен чоп.

— Ийе, мен-дир мен, авакым. Евгений Долматовский-дир мен.

— Өөрүнге менди чеде бергениң ол-дур але, оглум?

— Чеде берген мен.

«Марина Михайловна Вербинаны ийи дугаар ием дээр мен — деп, Евгений Долматовский бижээн. — Ооң мурнунга мөгейип чоруур мен. «Чаңгыс салым» деп үш кезектиг чогаал бижээн мен. Ында Христина Вербина деп маадыр бар. Ооң овур-хевирин тургузарда, Алексеевкада Марина Михайловнаны ол хевээр бижип каан мен:

Демги кадай дүн-хүн чокка
Дескен оолду ажаап турган.
Уругларның тоолун тоолдап,
Уран ырын ырлап орган.
Оолдуң балыын аартпайн,
Ириңин сып, шарып каггаш,
Олут орбас чаңы-биле
Изиг демир одай берген».

Оруктуң мырыңай кыдыында улуг эвес бажың турбушаан. Даштындан агарты чугайлап каан. Марина Михайловна чоокта чаа Киевте уруу-биле кады чурттай берген болза-даа, бажыңының аксы ажык, аалчылар үргүлчү аңаа кээп турар.

Бир эвес Марина Михайловнаның оолдары ырак булуңнардан ээп келзе, хамыкты мурнай бо бажыңга кирер, чүге дизе эриг баарлыг иениң чылыг сагыш-сеткили кажан-кезээде уттундурбас.

М. ЧЕРНЫЙ.

◆

ДОН ХЕМГЕ

Ада-чурттуң кырынга айыыл-халап кара булут дег диргелип, Гитлерниң аг-шериглери хостуг совет черже шургуп кирип келген. Ол дүвүрелдиг хүннерде Виктор Тутатчиковтуң сагыш-сеткили дестүнместеп, ополчение өөредилгезинге идепкейлиг киржип чоруп турган.

Удаваанда Төрээн чурт дээш дайзын-биле салба көржүр хүнү келген. 1942 чылдың февральда ол Дон фронтузунга артиллерия хараалдакчызы боор тулчуп эгелээн. Тывадан кады барган эштери И. Свиридов, Т. Терских суглар-биле кады Тутатчиков фашистерни ыдыктыг килең болгаш коор хөөн чогу-биле чылча шаап турган.

Март айның бир-ле эртенинде чер кыры чырып олурда, Кызыл Шеригниң хайгыылчылары медээ чедирип келген:

— Дайзыннар Дон хемни кежип кирипти.

Совет дайынчылар чалатпаан аалчыларны ок-коргулчун-биле уткуурунга белен турган. Кадыг-дошкун демисел соонда дайзынның ийи танкызы, резин хемелери, аг-шериглер боттары-даа Дон хемниң боралгактыг кара-куу агымынга дүлдүпе берген.

Сентябрьда Доннуң солагай эриинде Шучье кодээ суур чанынга демисел үезинде Виктор Тутатчиков дайзынның үгер-боо огу чазылганындан угааның ышкынып, балыглаткан. Миннип келирге, дайзыннар ону тудуп алган болган.

— Шиитпир чаңгыс, дургуннап үнер херек деп, ийи эжим-биле чугаалажып алгаш, бир дүне чоруткаш, орук билбес болгаштың кончугла түреп, аштап, суксап чораан бис. Дөрт хонуп чорааш, Дон хемниң эриинге үнүп келдивис. Калбак-делгем чылар-чылбас улуг хемни караңгы дүне бичии калбак ыяштың кырынга чыдып алгаш, карбанып кешкенимни кажан-даа утпас мен — деп, Виктор Иванович сактып чугаалап олурар.

1943 чылда дайынчының салым-чолу Тутатчиковту Ленинград фронтузунга чедире берген. Аңаа баргаш, биеэги-ле хараалдакчы хүлээлгезин күүседип, гитлержи аг-шеригниң бир танкызын болгаш дзодун чок кылган. Ленинград бүзээлээшкининиң чаза шаап турар өйде бомба бузундузу Тутатчиковтуң чаагын сый деггеш, боостаазының кегжир өөжүн чире эрткен. Балыын алды ай эмнеткеш, курлавырда турар шериг кезээнге чаа шериглер өөредип, взвод командылап турган.

Дайынның шуурганы намдаандан бээр чээрби чылдар эрткен. Виктор Иванович Тутатчиков тайбың ажылышче ээп келген. Ол ам «Найырал» совхозтуң улуг бухгалтеринде ажылдап турар. Ынчалза-даа маадырлыг эрткен үе уттундурбаан, Төрээн чурт негеп кээр болза, Тутатчиков ооң камгалалынга дагын катап туржуптарынга белен.

О. ЛАМА.

◆

Аданың чүрээ

*Арыг кылаң гимнастеркам**
Эгинимге салып тургаш,
Эгиир-шагда ады бедик
Адам бо-ла сактып кээр мен.
Шак-ла мындыг хөйлеңни ол
Чаалыг черге кедип чораан.
Ада-чурт дээш дошкун өйде
Амы-тынын өргүзе-даа,
Орлан-эрес оттуг чүрээ
Оглу менде дириг хевээр.

Б. ФУРМАНОВ.

** Гимнастерка — шериг хөйлең.*

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

КИЧЭЭНГЕЙНИ — ЧОННУҢ АМЫДЫРАЛЫНЧЕ

Улуг-Хемниң Чодураа суурунга харылзаа салбырын ажыдар дугайында чугаа 1964 чылдың эгезинде-ле боор турган. Ук салбыр мынчага чедир ажыттынмазы.

Почта, харылзаа тургузары-биле ийи каът бажыңның адаккы каъдынга тускай черни белеткээн турган. Ынчалза-даа ол ам чуртталга бажыңы болу бергенниден харылзаа салбырының дугайында чугаа безин шимээн чок читкен.

Бир эвес бистиң суурга ол салбырны тургузуп алыр болза, аар-саар чарылзаа, посылкалар чедирер дээш район төвүнге чоруп турбас, чурттакчы чон амыраар турган ийик.

М. ДУНГАР-ООЛ.

• • •

Чыргакы суурнуң чонунуң кол негелдези — Чадаанадан үнген хлебти чогуур үезинде эккелгеш, магазиннерге садары. Аъш-чем садыынга кирген хлебти садып алгаш кезерге бижек тыынмас, чидиртинмес кылдыр бичеледир кадып калган болур.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң төвүнге, Хорум-Дагга чеде бээрге сыр өске. Чаа быжырган чымчак ак, харын мырыңай бузу бурунгайнып турар хлебтерни овалалай салып алган садып турар-дыр. Хорумнуг-Кежиг суурже хлеб сөөртүрде он ажыг хонган, үрелип калган хлебтерни ажык машина кырынга токпак-ыяш ышкаш кайы хамаан чокка чүдүрүп алгаш хаптар. Ынчангаш хлебтер довурак-доозунга үгледири чугаажок болгай. Ындыг хлебтерни садыгжы кончуг эпчоксунуп садып турар.

К. КЕРТИК-ООЛ.

• • •

Чооду Самбыл садыглаанындан бээр 2 чыл чедер чыгаан. Ол үениң иштинде чоннуң янзы-бүрү чагыгларын күүсетпейн келген. Бараан алыр дээш Балгазынче хаптар. Ооң хөйү-биле, доктаамал эккеп турар барааны — водка. Улустуң хереглеп чагаан чүүлдерин күүсетпес. Саваң, бритвалар, одеколон, пудра чижектиг культура бараанары чок. Ооң Балгазындан эккелген бараанарын көөрге 2—3 чылда складка чыткан, хир, довурак тудуп чиң берген, улус албас хеп, пөс аймаа болур. Олар хуулбас, фермага база үр хуусаалыг чыдарынга кым элдепсинмес боор.

Магазинниң ишти хирлиг, барааннар довурактыг. Садыгжы Ч. Самбыл бодунуң билиг-мергежилиин бедидер талазы-биле кандыг-даа хемчег албайн турар.

А. КОЧЕТКОВ.

• • •

Өвүр районунда чамдык колхозчулар, албан-хаакчылар мотоциклдерни садып ап турар. Оларның артык, үүрмек кезектерин садып алыр чер чок. Райпо даргазы Барыс-Хөө, садыг килдизиниң эргелекчизи Кара-Монгуш олар улустуң чагыгларын херекке албайн, артык кезектер-биле хандырбайн турарындан мотоциклдиг кижилер оозун ажыглавайн, кладовкаларда тургузуп кааш, 1964 чылда чайлады чадаг кылаштажып келгеннер. Торгалыгда колхозчу малчын Седижаа «К-175» деп маркалыг мотоциклиниң чүгле тростары, рычактары чок болганындан шуут ажыглавайн турар. Колхозчу Доңгак Кызыл-оол бир чыл иштинде аккомулятор тып чадап каан. Колхозчу Димит-оол камера тыппайн диленип келгеш, ам чегел төнген. «Коммунизмче орук» колхозта Самбылай Маадыр-оол мотоциклинге херектиг бир кезекти ийи чыл иштинде тып чадап каан. Мындыг фактыларны хөй-хөйү-биле адап болур.

1964 чылдың чайынында мотоциклдерниң артык кезектери келген. Ону чөп хуваавазанындан райпо ажылдакчыларының таныш-көрүштери складтан-на үлежип алгаш барганы илереп турар. Үстүнде четпестерни узуткап, садыгларга мотоциклдиң артык кезектерин садыглаарын хуучулар негеп тур.

С. ТУМАТ.

• • •

Суббота хүнүнде «Сүт-Хөл» совхозтуң Киров салбырынга эр улустуң чунар ээлчээ турган. Чунар бажыңга баштай-ла дөрт хире кижи кирип келдивис.

Чунар бажың изидип турар Ховалыг Дажы-Серен, база эр, херээжен ийи кижи эзирик олурлар.

Мен-даа 20 көпеекти Ховалыгже сундум. Көпеек дола берген кызыл хавынче кияр октапкаш, «киринер» диди. Ам канчаар, кирдивис. Изии дээрге өйүн эрткен, ээзирик одакчының ажылы илдең. Чунар бажыңның бус үндүрер чери чок, аңаа-ла кургаг от изии. Доскаар долу суг хайнып тур. Хымыш-биле узуп алыры берге. Соок суг-биле изиген камгаланып олура, изининге шыдашпайн үнүптүвүс. Хеп кедер өрээлде демги үш кижилеривис эзирик хөлүн эрткен олурлар.

Демир суугу кырында бир хөнек шай, аскын ажыдып каан бир шил «Московский», чөвүрээлиг токпактар аразында «Армянское вино» чуглуп чор. Ол өрээлдиң хирин чүге дегээр! Тар өрээлде төгүлген хүл, хөмүр, шагда-ла төгүлген чугай, чарган ыяш чоңгузу болгаш чүү чок дээр.

Кижи олурар чаңгыс узун сандайының кырынга үндүр токпак оваалаан. Хааржак долу куруг шилдер.

Хеп кедерде бут базар арыг чер чок боорга, идиктерин баскылап алыры чаңгыс-ла арга ол.

Кара-Чыраа суурнуң удуртур ажылдакчылары, эмнелге ажылдакчылары мону чүге көрүп турарыл?

О. ЧАҢ-ООЛ.

• • •

Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхозтуң Кара-Тал бригадазында магазин үргүлчү шоочалыг турарын кижи бүрүзү көрүп болур.

Галина Михайловна Крыщина дээрзи боду аныяк кыс хирезинде ажылынга кызымак эвес. Магазинниң дыштанза чогуур хүнүнде дыштангаш, дараазында ажылче үнери ховар таварылга деп, суурнуң чурттакчы чону бо-ла чугаалажы берген турар. Ооң дыштанза чогуур хүнү турбайн аан. Ынчалза-даа Галина ындыг эвес, магазинин пятница хүнүнде хаар, оон Баян-Кол суурже бадыптар. Суббота, воскресенье, понедельник болгаш оон-даа көвей хүннерни дыштанып эрттиргилептер.

Шагаан-Арыгдан аъш-чем аймаан (макарон, вермешель дээн ышкаш чүүлдерни) колхозчуларга садарыбиле үндүрүп алган хирезинде-ле, ону өске таныш-көрүжүнге 10—10 килограммнап садып үндүргүлептер таварылгалар база хаая эвес болгулаан. Ооң ындыг чоруун колхозчулар чугаалаарга магазинин хаапкаш могаттынып чоруй баар. Галина Михайловна, ындыг багай аажы-чаңдан адырлып алырыны сүмеледим.

А. ЛЮНДУП.

• • •

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң төвү Чодураа суурда эмнелге бажыңының дугайында чугаа чыл-чылы-биле үргүлчүлеп-ле турар. Ук эмнелге мынчага чедир биеэги-ле биче бажыңда хевээр.

Кышкы үеде аарыг кижилер эмнелгеге болгаш даштыгаа ээлчег манаар ужурга таваржып келген. Алды-чеди хире кижи кирерге-ле өй. Сыңышпаан кижилер кудумчуга донуп туруп-туруп чана-даа бергилээр.

Саазын крышалыг, чадыр ышкаш бо бажыңны чылыг, чырык делгем бажың-биле солуп, эмнелгени эде тургузарын колхоз баштаар черинден колхозчулар дилеп тур.

С. НАМЧАН.

◆

Ийи орденнерниң эдилекчизи

Эрткен чылын май 9-та бистиң Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң клувунга хурал болган. Президиум столунга Исай Николаевич Бортниковту көрген мен, ооң хөрээн долдур орденнер болгаш медальдар чайыннанып турду. Ам ону сактып келгеш, дайынчы-биле таныжып чугаалажыр деп бодап алган мен.

Исай Николаевич дайынның кадыг-дошкун чылдарында Калинин хоорайдан Берлинге чедир дайынчы оруку эрткен. Бирги белорус фронтузунга тулчуп тургаш, 1942 чылдың октябрьда аар балыглаткан. Чартык чыл хиреде эмнедип, Красноярскиге тудугга ажылдап тургаш, фронтуже дагын чорударын дилеп келгенинин түңнелинде, Исай Николаевич миномёт октакчызы болуп дайылдажып кирипкен.

Чүс чээрби миллиметр аастыг түрлүг миномёду-биле Исай Бортников кижи көөр хөөн чок дерзиибак фашистерни төрээн черден ырадыр сывырып, кыра адып, узуткап, оларның дайынчы техниказын саадан үндүрүп турган. Смоленск, Белый, Ржев хоорайларны хостаарынга идепкейлиг кирипкен. Ийи удаа чиик балыглатса-даа, балыын шарып алгаш, дайынчы оруун шуудургу уламчылап чораан.

Гитлерниң аг-шерин аткаарлап, ыдыктыг совет черден үнгеш, ханныг-каралыг ижээнинче дезип бар чыткан. Германияда Франкфурт, Одера, Ориенбург хоорайларны хостаарынга киржип, ийи удаа командылал чериниң аас шаңналын алган.

Дайынга киржип эгелээн баштайгы хүнүнден эгелээш, чаа Германияны тургузар немец хоорайларны хостаажеге, Исай Бортников совет дайынчының алдар-адын бедик тудуп, Төрээн чуртунга, Кызыл Шерииге чоргаарланып, бүзүреп чораан. Дайынчы «Кызыл сылдыс» орден, «Берлинни алганы дээш», «Германияны ашкан тиилелге дээш» деп медальдар-биле шаңнатткан.

Исай Бортников 1946 чылда Тывага ээп чанып келген. Улус ажыл-агыйын катап тургузарынга идепкейлиг киржип, Ильинкага колхозтуң баштайгы организакчыларының бирээзи болуп, янзы-бүрү ажылдарга эки көргүзүглерни чедип ап келген. 1948 чылда чаагай дүжүт алганы дээш «Күш-ажылдың Кызыл тук» ордени-биле шаңнатткан. Могаг чок коммунисти хаван ажылын сегидеринче шилчиткен. Аңаа база экижидилгелерни кылгаш, 1957 чылда ол, Бүгү Эвилелдиң Кодээ ажыл-агый делгелгезиниң медалы-биле шаңнатткан.

Ам Исай Николаевич «Тиилелге» колхозтуң электри станциязын алды чылдың дургузунда эргелекчилеп турар.

К. СРАТ-ООЛ.

◆

Дайынның киржикчилери-биле ужуражыышкын

Школачыларның часкы дыштаныылгазының үезинде Улуг-Хем районда Көк-Чыраа сес чыл школазының өөреникчилери Ада-Чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны К. Доржукай база ол суурнуң киномеханиги Е. Кудрявцев-биле ужуражылганы эрттиргеннер.

Шаандан-на Шагаан-Арыг чурттуг эш Кудрявцев Ада-Чурттуң улуг дайынының үезинде адыгжы дивизияның составынга кирип алгаш, немец-фашистиг эжелекчилерни Воронежтен Берлинге чедир сывырганын башкыларга, өөреникчилерге сонуургадып чугаалаан. Командылал чериниң дужаалын эрестии-биле күүседип, Курск-Орлов ээтпээнге маадырлыг чорунту кылганы дээш, «Дайынчы шылгарал», деп медаль болгаш «Кызыл сылдыс» ордени-биле ону шаңнааның чыылганнар билип алганнар.

Эш Доржукай ыдыктыг дайынның берге чылдарында тыва экитурачылар-биле кады Ровно, Дубно хоорайларны канчаар хостаашканын өөреникчилерге сонуургаткан.

А. ОРУС-ООЛ.

Таңды районнуң Балгазын суурда 320 олуттуг чаа школаның тудуу кидин түлүк чоруп турар. Школа тудуун «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Валентин Корнилович Поповка удурткан мурнакчы тудугжу бригадазы чорудуп турар. Школаның ханаларын тудуп доосааш, дээвиирин дуглап каан, ам крышаның оргаларын кылып эгелээн. Ынчангаш чаа өөредилге чылында уруглар улуг, делгем класстарлыг, төп одалгалыг школага өөренирлер.

ЧУРУКТА: чаа школаның крышазының оргаларын кылып турары.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

зын идепкейжидерин, НАТО-нуң хөй талалыг ядролуг күштерин тургузарының планын боттандырарын кызыдып, Барыын Германияда болгаш капиталистиг өске-даа чурттарда дайынзырак идегеттерни күткүп турар. Ол бүгү турзажок, коммунизмни тайбың байдалдарда тудуп үргүлчүлеп турар бис, ол дээрге Совет Эвилелиниң, социалистиг чурттарның, тайбыңның бүгү талалакчыларының улуг ачы-хавыязы-дыр.

Совет Эвилели бодунуң даштыкы политиктиг чиңгине шугумун моон соңгаар-даа сыныш чок чорудар. Тайбың дээш туржуп турар бис, чүге дээрге оран делегейде эң-не эргим үнелиг чүүлдү — кижини хамыктан бедик үнелеп турар бис. Бистиң кижилеривис чогаадыкчы ажыл-ишти бүдүрүп, коммунизмни тургузуп турар болганы-биле тайбың дээш туржуп турар бис. Ооң-биле чергелештир тургузуп, тудуп, эртемниң улуг чаагай сорулгаларын шиитпирлеп, хамыктың мурнунда кижиниң чаагай чоруунуң дугайын бодап турар кижилерге дайын черле херек чок. Ынчангаш кижи төрелгетен делегейниң хыдыкчы дайынындан адырылган турзун, тайбыңны үрээр чорук болбазын дээш харын бодувустуң Чепсектиг Күштеривисти быжыглап турар болгаш быжыглаардаа бис.

Ийиде, ленинчи айтыышкыннарны амыдыралга чорудар дээш бистиң быжыг болгаш чайгылыш чок шынчы чоруувус делегейниң революстуг чорудулгазын улам ынай эң идепкейлиг деткиир чоруктан илергейлеттинип турар, ол чорудулга ам үш улуг күштерни: делегейниң социалистиг системазын, делегейниң ажылчын шимчээшкинин болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинин тодаргайлап турар.

Делегейниң политиктиг чуруун холга үргүлчү алыр болгаш ону анализтээр деп, Ленин сүмелеп чораан. Ындыг анализ чаңгыс чүүлге — капитализм чайлаш чок буурап дужар, кижи төрелгетен социализмге чайлаш чок чеде бээр деп дагын-дагын бүзүрээр арганы бээр деп, ол демдеглеп чораан. Ол ленинчи сөстер өттүр көрген сөстер болган. Делегейниң бирги дайынының соондагы делегейниң чуруун көрүп көрээли. Аңаа чаңгыс аай өңнер ылгалып турган. Ол-даа билдиңгир: делегейниң ынчаардагы 1 миллиард 750 миллион чурттакчыларындан 1 миллиард 250 миллион кижи колонияларга чурттап, элээн каш империалистиг күрүнелерниң талазындан мөлчүлгеге таваржып турган. А ам делегейниң чуруу кандыг болуп турарыл? Кайгамчык улуг девискээрде социалистиг 14 күрүнелер тыптып келген, оларда делегейниң чонунуң ам безин барык 38 хуузу чурттап турар.

Монополистиг чурттар боттары база биеэкизи дег эвес апарган. Экономиктиг байдалдың туруш чогу, империалистиг чөрүдээлерниң чидиглениишкини, тулчуушкуннарга шылгаттынган марксичи-ленинчи партиялар баштаан аңгы талазы-биле тулчуушкуннарның өзүлдези империализмниң бүгү системазын силгип турар. Монополизмниң шиваазы — Американың Каттышкан Штаттарын ап көрээли. Делегейниң ийиги дайынының соонда АКШ-ка бүдүрүлгениң каш-даа кризистиг кудулап балыышкыннары болган. Экономиктиг байдал Каттышкан Штаттарда ам-даа быжыг эвес. Шиитпирлеттинер арга чок социал болгаш экономиктиг айтырыгларның, ажыл чокталыышкынының болгаш ажыл соксадыышкынның шимчээшкининиң өзүлдезиниң дугайында океан ындындан чаа-чаа медээлер парлалгага кестүп кээп турар. Чижээ, АКШ-тың күш-ажыл министерствозунуң саннарын ёзугаар алырга, 1963 чылдыынга бодаарга, 1964 чылда 650 муң хөй кижи ажыл соксаткан.

Мынчангаш төөгүнүң шактары социализмче бодунуң шимчээшкинин үргүлчүлеп турар, ынчангаш ону ара доктаадыпкы дег кандыг-даа күш чок.

Социализм күштериниң улам ыңайгы быжыгылышкыны, чер бөмбүрзээниң бүгү булуңнарынче Лениниң өлүм чок идеяларының идепкейлиг хапылаашкыны совет кижилерниң оңза өөрүшкүзүн болгаш чоргаарланыышкынын хайныктырып турар.

Социалистиг система чурттарының найыралы, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның сырый каттыжыышкыны марксизм-ленинизмге болгаш пролетаржы интернационализмге үндезилээш улам-на быжыккан турарын акы-дуңма улустарның үндезин эрге-ажыктары негеп турар. Акы-дуңма партияларның чоокта чаа Москвага болган Консультативтиг ужуражыышкыны пролетаржы интернационализмниң идеяларынга ооң киржикчилериниң шынчызын, коммунистерниң бүгү делегей армиязын сырый каттыштырар дугайында оларның сагыш салыышкынын база дагын көргүскен.

III.

В. И. Ленин ады Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-биле чарылбас холбаалыг. Ол — ооң үндезилекчизи. Марксичи баштайгы бөлүктерни дайынчы организация кылдыр ол каттыштырган, ол организацияны тургузарының болгаш ооң ажыл-чорудулгазының үндезиннерин ол ажылдап кылган.

Боттарын ажылчын, социалистиг партиялар кылдыр адап турган ындыг партиялар төөгүге эвээш эвес турган. Олар сөс кырынга социализм деп турганнар, а херек кырында олар ажылчын аңгының эрге-ажыктарын буржуазияга ажыктыг кылдыр хоралап, садып турганнар.

Лениниң тургусканы болгаш каналдырып быжыглааны чаа хевирниң партиязы пролетариаттың, бүгү ажылчы чоннарның эң улуг чаалап алыышкыны болган. Ону тургусканы — чүгле Россияның ажылчын аңгызының болгаш чонунуң мурнунга эвес, харын делегейниң бүгү ажылчын шимчээшкининиң мурнунга Владимир Ильичиниң улуг чаагай ачы-хавыязы болган, чүге дээрге бистиң партиявыс коммунистиг болгаш ажылчын партияларга үлегерчижек болуп келген болгаш болуп-даа турар.

Ленинчи партияның күжү, ооң шылгараңгай тиилелгелериниң чажыды чүдел?

Партияның күжү — ооң революсчу, эртем ёзулу-биле шыңгыы марксичи-ленинчи теориязында, ол теория хөгжүлдениң объективтиг хоойлуларынга, ниитилелдиң материалдыг амыдыралының хереглелдерин ылап барымдаалаар чорукка үндезиленип турар.

Партияның күжү — теорияны практика-биле каттыштырып, үе-чада бүрүзүнде кол чүүлдү тып билиринде.

Партияның күжү — сөстүң болгаш ажыл-херектиң чаңгыс эвинде, кижилерни организастап, практиктиг сорулгаларны боттандырарын хандырып билиринде.

Партияның күжү — миллион-миллион массалар-биле сырый харылзаазында. Бистиң массаларывыс партиязынга бүзүреп, ону кызыгаар чок деткип, коммунизмниң долу болгаш эчис тиилелгезинче оларны ол партия аппар чыдар болгаш чедире бээр дээрзин билип турарлар.

СЭКП ТК-ның сөөлгү үеде болгулаан Пленумнары партияның амыдырал-биле бадыткаттынып турар улуг күчүзүн, ленинчи чагыгларга ооң чайгылыш чок шынчызын, СЭКП-ниң XX, XXI, XXII съездилеринге ажылдап кылдынган, партияның Программазында сыныш чок чиңгине шугумнуң оруу-биле бурунгаар дүрген темпилер-биле баар деп ооң чүткүлүн база дагын көргүскен. Пленумнарның шиитпирлерин бүгү партия, бүгү совет улус чүүлдүгзүнүп болгаш деткип уткаан.

Амыдыралды Лениниң ёзугаар тургузарынче коммунистерни партия кыйгырып турар. Ол чүл дээрге чаа сорулгаларны шиитпирлээр дээш идепкейлиг дайынчылар болуру, партийжи норма-чижектерни үрээр кандыг-даа чоруктарга эптеш чок болуру ол болур. Партия комитеттериниң болгаш эге организацияларның ажылынга эртемни барымдаалап көөрүп пептередирин, коллективтиг удуртулганың ленинчи принцивин чайгылыш чок удуртулга болдурарын, кадрларны ажыл-ишчи болгаш политиктиг шынарларын барымдаалап ылап шилип алырын, күүселдениң хүн бүрү хыналдазын органызастаарын партия негеп турар. «Чоннуң аразынга чурттаар. Бодалхөөннерни билип алыр. Бүгү-ле чүүлдерни билип алыр. Массаны билип алыр. Чонга тааржып билир. Массаның кызыгаар чок бүзүрелин чедип алыр» — деп кайгамчыктыг ленинчи сөстерни партия бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазынга чедиишкининиң үндезини кылдыр санап турар.

Ленинчи идеяларны тайылбырлаарынга, оларны практикага боттандырар дээш демиселге агитаторларның ролю аажок улуг. Партияның дайынчы дузалакчылары, дөскел чок чүректиг кижилер болбушаан, агитаторлар бистиң иштики болгаш даштыкы политикавысты чүткүлдүг тайылбырлап, чаа ниитилелди тургузарының талазы-биле тодаргай сорулгаларны шиитпирлээринче кижилерни хүн болгаш шак санында үлегер-чижээ болгаш сөзү-биле кыйгырып турар.

Ынчангаш бо өөрүшкүлүг хүннерде агитаторлар боттарының эштери-биле база дагын ужуражып. Төрээн чурттуң чаа-чаа чедиишкиннериниң дугайын, бүгү делегейге тайбың дээш бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың чорудуп турары демиселдиң дугайын оларга чугаалап бээрлер.

«Ленинчи орук-биле моон соңгаар-даа чайгылыш чок баар бис. Ооң ады, ажыл-херектери болгаш өөредии чүс-чүс болгаш муң-муң чылдарда чурттаар. Ооң тугу тиилеттирбес!» — деп бүгү делегейниң ажылчы чоннары боттарының баштыңчызының төрүттүнген хүнүнде база дагын кайгамчык улуг өөрүшкү-биле чугаалаарлар.

К. ЗАРОДОВ.

(«Агитатор» журналдан очулдурган).

ОДАЛГАГА

Келир өөредилге чылында Аянгаты школазынга 1700 кубометр одаар ыяш хереглеттинер. «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбыры школаның одаар ыяжын белеткедири-биле 10 кижини бир бригада кылдыр организастаан. Олар ам үеде 1300 кубометр ыяшты хап белеткээннер. Ыяш белеткекчилериниң иштинден К. Эрес-оол, С. Лопсаң болгаш өскелер-даа эң кызымак ажылдап, хүн бүрүде бүдүн чартык норма чедир ажылдап турар.

Эрткен чылдың бо үезинде школага одаар ыяш белеткели эгелевээн турганынга бодаарга, ам 1300 кубометр ыяшты белеткеп алганы черле эки. Ам арткан 400 кубометр ыяш удавас күүсеттинер дээрзин ыяш белеткелчилериниң кызымак ажылы херечилеп турар.

М. БАЛДАҢ.

Барыын-Хемчик район.

Колхозчу чолаачы

Механизатор чолаачы Сат Дарыма 1958 чылда Кызылдың автошколазын чедиишкинниг доосааш, ол-ла чылын бодунуң чериндe «Коммунизмче орук» колхозка чолаачылап эгелээн. Аныяк чолаачы баштайгы хүннеринден эгелээш-ле ук ажылга сонуургалдыып илередип, бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Ол ам чолаачы ажылга 6 чыл боол, чылдың-на ай, квартал онаалдаларын 100—150 хуу күүседип турар. Дуржулгалыг чолаачы бо үениң иштинде бодунуң эдилеп турары «ГАЗ-51» маркалыг машиназын озал-ондакка, үрелиишкиннерге таваржыштырбайн, үр үеде ажылдап келгенин колхозчулар мактап чугаалажып турарлар.

Хоочун чолаачы хөй санныг кывар-чаар материалдарны каунап ап турар болгаш сөөлгү дөрт чылдарда 170 муң километрни капитал септелге чок эрткен. Ам үеде эш Дарыма суурдан ырак Сарыг-Хөл деп черде колхозтуң малчыннарынга сиген сөөртүп, хүнде ийи рейсти кылып турар.

Ол чүгле колхозта мурнакчы чолаачы эвес, районда эки ажылдыг чолаачыларның бирээзи. Эш Дарыманың ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргеш, СЭКП райкому, райкүүском ону каш удаа Хүндүлел бижик-биле шаңнаан.

К. ДУУ.

Өвүр район.

Эртемденнерниң делегей конференциязы

Ада-чурттуң Улуг дайынының тиилелгелиг доозулганынга холбашкан эртем конференциязы апрель 14-те Москвага ажыттынар. Ол конференцияны ССРЭ-ниң эртемнер академиязы, СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизм институду, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң кол политиктиг эргелели эрттирер. Совет эртемденнер, кеснү шериг начальниктери аңаа киржир. Социалистиг чурттардан келген төөгүчүлер, капиталистиг чурттардан келген элээн хөй эртемденнер конференцияның ажылынга киржир.

Ада-чурттуң Улуг дайынының болгаш делегейниң ийиги дайынының төөгүзүн өөрениринге совет төөгү эртеми улуг кичээнгейни салып турар. Совет улустуң болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерниң герман фашизмге удур маадырлыг демиселиниң дугайында 10 муң ажыг номнар, брошюралар, эртем чүүлдери дайын сөөлүндеги үениң дургузунда ССРЭ-ге парлаттынып үнген. Ол талазы-биле шыңгыы шинчилелдер хөй-хөй чурттарда калбарган.

Эртемденнерниң улуг күш-ажылының түңнелин конференция үндүрер. Дайынның политика, экономика болгаш делегей талазы-биле түңнелдеринге хамаарышкан янзы-бүрү айтырыгларга конференцияның киржикчилери санал-оналын солчур аргалыг болур. Шериг уран аргазының талазы-биле кеснү тускай эртемниглер аңаа чүве чугаалаар. Удурланыышкын шимчээшкининиң төөгүзүнге, партизан дайынының айтырыгларынга улуг кичээнгей салдынган турар.

Фашизмни ашкан тиилелгеге совет улустуң шиитпирлиг салыышкынын, ССРЭ-ниң болгаш дайын чылдарында антифашистиг каттыжыышкынның киржикчилери чурттарның улустарының дайынчы найыралын конференция калбаа-биле чырыдар ужурлуг.

(СЭТА).

Телеграф медээлеп, дамчыдып тур

ВДР-ниң ужудукчуларының баштайгы ужудуушкуну

ХАНОЙ. СЭТА-ның корр. Е. Кобелевтиң дамчыдып турары болза: «Бистиң аныяк ужар чүүлүвүс болунуң дайынчы шылгаралдарынга санны ажыдып эгелээн» деп, ВДР-ниң девискээринче америк ужар чүүлдүң арааттанзыг халдаашкыннарын ойтур шаварынга Вьетнамның улус армиязының шериг-агаар күштериниң хыдыкчы самолёттарының киржилгезин вьетнам парлалга ынчаар тайылбырлап турар.

Ол болза апрельдиң 3-те болгаш 4-те, америк агаар дээрбечилери Тхань-Хоа можунуң районунга ВДР-ниң агаар делгеминче хаылап кирип келгенде ынчан болган. Дайынчы ужудуушкун дугайында дужаал алдынган.

Вьетнам хыдыкчыларының хепертен көстүп келгени америк самолёттарның дайынчы чыскаалынга дүвүрээзинни болдурупкан. Баштайгы минуталарда-ла вьетнам самолёттарның адыышкыны чаңдыр-барбаан. Чалбыышка хаара туттурган «Ф-105» деп америк реактивтиг хыдыкчы черже андарлып бадыпкан. Каш-ла секунда эрткенде база бир америк самолёт андарлып баткан.

«Бистер чаңгыс-даа соңгу-вьетнам хыдыкчыны дүжүр адып шыдаваан бис, чүге дээрге агаарга көстүрү багай болган» деп, АКШ-тың Мурнуу Вьетнамда шериг-агаар күштериниң командылакчызы Джозеф Мур агаар байдалынга сылдаг кылган. Ынчалза-даа агаар байдалының дугайында ооң медеглели-биле чөпшээрежири берге. Вьетнам самолёттар дайынчы даалганы күүсеткеш, баазазынга менди-чаагай ээп келгенде, звенонуң командири хүлүмзүревишаан, өңнүктеринге мынча деп чугаалаан: «Агаарга көстүрү тулган эки болган».

Партизаннарның дайынчы чорудулгалары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Меконг хемниң кирген аксынга болган тулчуушкуннарга алды америк шериг албанныглар өлүрткен. Мурнуу Вьетнамның чазак шериглери 60 ажыг кижизин оскунган, оларның 16-зы өлүрткен. Мурнуу-вьетнам партизаннар ийи америк вертолёттарны дүжүр аткан. АП агентилелдиң корреспондентизиниң Сайгондан дыңнатканы-биле алырга, ол дугайын америк албан кижилери медеглээн.

АКШ-тың агрессиязынга удурланыышкын

ТОКИО. (СЭТА). Кобэниң далайжыларының соон дарый Иокогама болгаш Токио порттарның далайжыларының бүгү-япон профэвилелиниң салбырлары америк чепсектиг күштерге хереглээр шериг чүъктерин Мурнуу Вьетнамга сөөртүп чедирериинден ойталаан. Сайгонче шериг чүъктерин сөөртүп турар америк судноларга ажылдаар 380 япон далайжыларны элзедип алыр дугайында саналды ол профэвилел организацияларынга АКШ-тың Японияда чепсектиг күштериниң штабы киирген. Ук саналды хүлээп албаан.

ТЫВА ДУГАЙЫНДА МОСКВАГА

Москваның телевидение көрүкчүлери «Сүмбүр-Уладан хуулгаазын» деп дамчыдылганы чоокта чаа кончуг сонуургап көрген.

Тываның даштан болгаш ыяштан чүве чазаар мастери Моңгуш Черзиниң чогаадыкчы ажылын ол дамчыдылга көргүскен. «Ыяш биле шаажылал» деп скульптурлуг көргүзүглерни, тыва улустуң национал хүрежиниң янзы-бүрү хевирлерин көргүскен «Хүреш» деп ажылды көрүкчүлер онза сонуургаан.

Тыва мастер Моңгуш Черзиниң чогаадыкчы ажыл-чорудулгага чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун, аңаа кадыкшылды болгаш аас-кежикти москвачылар чүректиң ханызындан күзээн.

Л. АПАРНИКОВ.

* * *

«Совет Россия» деп чурулга делгелгезиниң төп залынга бо чылын москвачылар болгаш Москвага келген аалчылар онза хөй чыылган.

Совет кижилерниң культурлуг деңнелиниң бедээнин, оларның чогаадыкчы уран чүүлге онза мергежилдиин, амыдыралда бисти долгандыр турар чүүлдерниң кайгамчык чаражын ол делгелгеде көргүзүп турар.

Делгелгениң кол темазы бөдүүн совет кижи — коммунизм тургузукчузу болуп турар.

Тыва республиканың чурукчуларының чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы бо делгелгеде көстүп келгени дыка өөрүнчүг болган. Ылаңгыя Сергей Лаңзының «Енисейниң эриинде» деп чуруун көрүкчүлер дыка сонуургаар. Чурукчу болчуң төрээн черин көрүкчүгеында дыка-ла бүзүредип көргүскен. М. А. Петровтуң «Ак-Баштыг» деп ажылы келир үеге кайгамчык эки чагыгны херечилеп турар.

В. БРАЙКОВСКАЯ.

Польша Улус Республика—дүрген хөгжүп турар химия үлетпүрүнүң чурту. Чаа бүдүрүлге черлерин тудуп, ажылдап турар бүдүрүлгелерни чаартып база калбартып турар.

Тарнувта азот комбинадын дерип тургузуп турар. Ол комбинат чыл бүрүде 500 миллион кубометр бойдус газын болбаазырадыр апаар, ук газ кылымал чемишчидилгелер бүдүрериниң чиг-эди болуп турар.

ЧУРУКТА: комбинаттың тудуушкунунда.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

Делегей байдалының темазынга

Чоокта чаа Парижка Англияның премьер-министри Г. Вильсон биле француз президент де Голльдуң аразынга чугаалажыышкыннар доозулган. Г. Вильсоннуң аян-чоруу Парижтиң тускай бөлүктеринде хөөннерни шенеп көөр дээн разведка шинчилиг болур ужурлуг дээрзин барыын-европа парлалга Вильсоннуң аян-чоруунуң бүдүүзүнде бижээн. Ла-Маншттың ындынче чоруур деп турган Вильсон общиналар палатазынга боду база мындыг медеглелди кылган: «Де Голль-биле чугаалажыышкыннарның айтырыглары кандыг болурун чугаалаары берге-дир». Ындыг медеглелди кылырынга бүгү барымдаалар англи премьерге бар турган боор. Сөөлгү чылдарның иштинде Париж биле Лондоннуң аңгы-аңгы туруштарны ээлеп турары дыка хөй айтырыглар мөөңнелген. Ынчаарга ийи эвилелчилерниң харылзаалары чамдыкта чидиг үскүлежиишкиннерниң шинчизинче шилчип-даа тургулаан. Чижээ, 1963 чылда «нийти рынокка» Англияны кииреринден де Голль ойталаан үеде ындыг болуп турган.

Франция НАТО-нуң хөй талалыг ядролуг күштерин тургузарынга, ындыг күштерниң төлевилели америк азы англи-даа бол, удурланып турар деп чүве билдингир болгай. Франция Индий-кыдатты нейтрализастаарынга үндезилдээш, Вьетнамда дайын үскүлежиишкинин тайбың таарыштыр шиитпирлээринге ажыктыг кылдыр саналдап турар, ынчаарга Англия Индий-кыдатта америк агрессчи үүлгедиглерни деткип турар. Франция болза Кипрниң херээнге шериг холгаарлаашкынынга киржиринден ойталаан. Конгода АКШ-тың, Бельгияның болгаш Англияның агрессиязынга киришпээн.

Ийи политиктиг ажылдакчыларның чугаалажыышкыннары дыңнадыгны парлап үндүрери-биле доозулган. Француз-англи харылзааларны, Вьетнамда байдалды, Чөөн биле Барыын таланың аразында харылзааларны, НАТО-нуң иштики байдалын, акша болгаш экономиктиг айтырыгларны база өске-даа айтырыгларны чугаалажып көргени ол дыңнадыгдан билдинип турар. Ындыг болза-даа санал-оналдарның чаңгыс эви шериг самолёттарын бүдүрер болгаш Ла-Манштың дүвүнге туннель тудуунуң талазы-биле техниктиг кады ажылдажылга ышкаш, чүгле ындыг айтырыгларга чедип алдынган. Өске айтырыгларның талазы-биле чугаалажыышкыннар тала бүрүзүнүң туруштарын тодарадып алырынга чүгле дөгүм болган.

Чугаалажыышкыннарның даштыкы, протокол талазын демдеглевишаан, Парижтиң солуннары болза чугаалажыышкыннар «найыралчы болгаш чүректиң ханы байдалынга» эрткен деп демдеглеп турар. «Найыралчы болгаш чүректиң ханы байдалынга» деп ындыг илередиишкиннер «ам консерваторларга харыылап бээри чиик болзун дээш, Вильсонга хүндүлелдиң ёзулалы» хевирлиг болур дээрзин париж солуннарның тайылбырлакчылары мооң-биле кады чажырбайн турар. «Англияның Европада эвилелчилериниң тооп көрбези дээш консерваторлар Вильсонну чемелеп турар».

МАРОККОДА БОЛУУШКУННАР

Чоокта чаа Мароккога студентилерниң чыскаалдарының болгаш митингилериниң чалгыы тараан. Таарзынмас чоруктуң частып үнгениниң чылдагааны болза өөредилгеге бюджетти кызырар болгаш дээди өөредилге черлеринче кирерингe назы-харны кызыгаарлаар дугайында чазактың шиитпири болган. Ол шиитпирге харыы кылдыр Рабаттың, Касабланканың болгаш Фестиң студентилери, өөреникчи аныяктары удурланыышкынның чыскаалдарын организастаан. Олар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының демдээ кылдыр дыка хөй школаларның өөреникчилери кичээлдерни соксаткан. Чазак аныяктарның негелделерин хандырарындан ойталаан болгаш бүгү хуралдарны база чыскаалдарны хоруур дугайында дужаалды үндүрген. Чазактың ол базымы таарзынмас чорукту улам күштелдирген. Хоорайларның кудумчуларынга чыскаалдар тулуктеп турган. Чазак комендант шагын тургускан болгаш канчап-даа тургаш болза корум-чурумну эмгелээр деп дужаалды полицейжилерге берген. Касабланка, Рабат, Фес болгаш өске-даа хоорайларның кудумчуларынга баррикадалар тургустунган. Полицейжилер-биле аныяктарның аразынга ёзулуг тулчуушкуннар эгелээн, ооң чорудулгазында хөй кижилер өлүрткен болгаш балыглаттырган.

Школаларның дыка хөй башкылары, дээди өөредилге черлериниң профессорлары, профэвилелдерниң төлээлекчилери, журналистер аныяктар-биле ол ханныг кара-турazында аажылалга удурланып үнген. Дыка хөй башкылар өөреникчи аныяктар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының демдээ кылдыр ажыл соксадыышкыннарын чарлаан. Профэвилел ажылдакчыларының болгаш депшилгелиг күштерниң иштинге тудуп хоругдаашкын эгелээн.

Аныяктарның кедүрлүүшкүнүнүң чылдагааннарының дугайын чугаалап тургаш, Күш-ажылдың марокко эвилелиниң удуртукчузу Бен Сиддиктиң медеглээни болза: ол кедүрлүүшкүн «улус массаларының ханы таарзынмас чорууң илереткен. Ол таарзынмас чорук баштайгы чылдак илереп келгенде чаза теп үнген».

Шынында Мароккода экономиктиг байдал дыка аар-берге болуп турар. Ону II Хасан хаан боду безин миннир ужурга база таварышкан. Чүгле Касабланкада безин бүдүрүлгени кызырган түңнелинде 10 муң кижи ажыл чок болган дээрзин ол чугаалаан. Марокконуң 12 миллион чонунуң 50 хуузу болуп турар аныяктар онза улуг кызагдаашкыннарга таваржып турар.

Полиция болгаш шериглер аныяктарның кудумчуга үнүүшкүннерин базар аргалыг болган. Ынчалза-даа аныяктар демиселди соксадыр бодавайн турар. Касабланка болгаш Рабат хоорайларда ортумак школаларның өөреникчилери ийиги неделяда кичээлдерге келбейн турар. Олар боттарының хоругдаттырган болгаш шииттирген эштерин хостап үндүрерин негеп турарлар. Мынчангаш аныяктарның чаңгыс эп-сеткилдиг болгаш шиитпирлиг негелдезин херекке алыр ужурга эрге-чагыргалар таварышкан. Чыскаалдар үезинде тудуп хоругдаан студентилерниң болгаш өөреникчилерниң хөй нуруузун хостап үндүрер дугайында дужаалды хаан II Хасан берген.

Д. КАСАТКИН.
(СЭТА).

17 харлыг мастер

Ленинградтың техника училищезиниң студентизи Роберт Макар спортчу кышкы сезоннуң сөөлгү маргылдаазынга киржип, хаак спортунуң двоеборье дээр хевиринге (трамплинден халыыры, 15 километрге маңнаары) ийиги черни ээлеп спорт мастериниң нормазын күүсеткен.

8-тен 6-зы

Совет мөгелер Р. Самедов (Баку), А. Алиев (Махачкала), А. Медведь (Минск), тбилисчилер Э. Бернашвили, Г. Сагарадзе, А. Цховребов олар боттарының деңзилеринге бирги черлерни ээлээннер.

Хостуг хүрешке делегей чемпионадының мурнуу чарыында Тбилиси хоорайга Болгарияның, Турцияның, Польшаның, МАР-ның, Финляндияның болгаш ССРЭ-ниң хостуг хүреш мөгелери чаңчыл болган улустар аразының маргылдаазынга киришкеннер.

Хостуг хүрешке деңзи барымдаалап хүрежири номчукчуларга билдингир болгай.

Аныяк ленинчилерниң ажыл-херээ

— Кайы школада пионерлер ажылы солун, экил? — деп, ВЛКСМ-ниң Таңды райкомунуң школа килдизиниң эргелекчизи Раиса Филимовнадан айтырган бис. Ол ынчан районнуң элээн каш школаларынга чораш келгени ол чүве. Ол боданмайн-даа:

— Элегес ортумак школаның пионер дружиназы — деп, кыска харыылаан.

Шынап-ла аныяк ленинчилерниң ында ажыл-херээнде солун болгаш чаа чүүлдер хөй. Мурнунда маңаа пионер чыыштары-даа солун эвес эртип, өөредилгеге болгаш сагылга-чурумга-даа үлегерлиглер эвээш турган. Хамык ужур удуртулганың кошкаандан болган дээрзи ук школаның улуг пионер вожатыйынга дээди эртемниг аныяк кижизидикчи Нина Васильевна Аккуратованың келгеш, пионерлерниң ажыл-херээн ёзулуг тургузуп шыдаанындан илереп келген.

Бүгү дружинада «Ленинчи сылдыстар, чырынар-ла!» деп девизтиң адаа-биле ленинчи хүнге тураскааткан көрүлде чоруп турар. Ол көрүлде Бүгү-эвилелге 1964 чылдың октябрь 21-де старттааны билдингир болгай. 252 аныяк пионерлиг бо дружина аңаа холбаштыр социалистиг хүлээлгени боттарынга алган. Көргүзүглүг делгиирни улгаттыр дерээш, көрүлдеге киржип эгелээнинден бээр, өөредилге болгаш сагылга-чурум талазы-биле ол чарыштың түңнелин неделя санында үндүрүп, орта көргүзүп турар. Дружинада ук көрүлдениң тилекчизи болган отрядка Шушенское суурже баар эргени тыпсыр, ийиги черни ээлээн отряд — Ак-Довурак хоорайже экскурсиялаар. Сөөлгү түңнел май 19-та үнер.

Бүгү школага Совет Армияның хүнү — февраль 23-те болган шериг оюнунуң болгаш чыскаал чурумунуң көрүлдезиниң инициаторлары база-ла пионерлер болган. Ол хүн уругларга уттундурбас солун эрткен. Шериг оюну болуп эрткен соон дарый, пионер отрядтарының чыскаалы эгелээн. Тускай комиссияның мурну-биле отряд бүрүзү туктарын тудуп алгаш, а пионерлер чурум ёзугаар ёзулап эртер. Кайы отряд эң-не шыны болгаш чыскаалга чурумнут болдур, ону көрүлдениң тилекчизи кылдыр санаар. Чыскаал чурумунуң ол бир янзы чарыжынга ынчан IV класстың пионерлери бирги черни алган, ийиги черни — VII классчылар ээлээннер.

Пионержи хөделиишкинниң зоназының ажылы дыка солун. Пионерлер комнатазында улуг стендиде суурнуң чуруун азып каан. Ында беш адыр кызыл демдек чураан бажыңнар көскү. Ол дээрге аныяк пионерлерниң хайгааралында турар өг-бүлелер-дир. Уруглар ол ышкаш бо чурукту барымдаалап, кайда, кандыг почтачы ажылдап турарын эки билирлер. Кажан байырлал бүдүүзүнде азы байырлал хүнүнде почтачыларның кылыр ажылы көвүдей бергенде, олар тускай немелде почтачылар чорудуп, оларга дузалаарлар. Кандыг-бир чылдагаан-биле почтачы солуннар, журналдар болгаш чагаа, телеграммаларны өй-шаанда чедирер аргазы чок болу бергенде, база-ла олар почтаны ээлеринге өй-шаанда чедирип бээр.

Ол-ла чурукта ромба чураан бажыңнар база бар. Кудумчузун көрүп алгаш, ындыг бажыңга чеде бээр болзуңарза, ол бажыңның хөй улус эртер талазында база-ла ындыг улуг ромба хевирлиг кызыл лозуңчугашты көрүп болур силер. «Бо бажыңда шуптузунуң өөредилгези эки» деп ында бижип каан. Ындыг ромбиктиг бажыңнар ам безин элээн көвүдээн.

Амгы үеде «Кызыл галстуктугларның фестивалын» эрттирип турар. Ол дээрге бир янзы фестиваль болур: отряд бүрүзү-ле кайы-бир улус демократтыг чурт-биле харылзашкан турар. Кайызы-ла ол чурттуң школачыларының болгаш пионерлериниң амыдыралын эки билир, оларның-биле быжыг харылзааны тудуп турар болдур, ол отряд орта тилекчи болур. Бо дээрге база бир солун ажыл. Ооң-биле уругларның интернационалчы найыралын быжыглаар, оларны акы-дуңманың ёзузунга кижизидеринге улуг ужур-дузалыг болуру чугаажок. Май айның эгезинде школага Ленинчи комната ажыттынар. Орта өөренир эрге дээш демиселдиң түңнелинде, 4-кү класстың пионер отряды ону чедип ап шыдаан.

Спорт-биле өңнүктежилге мында база багай эвес. «Пионерская правда» солуннуң шаңналы дээш хаак маргылдаазы школага солун болуп эрткен. Аныяк шыдыраачылар күжүн бо-ла шенежи бээр.

Элегес ортумак школада пионер ажылының чаа хевирлери-ле хөй. Ооң чижээнге хөглүг болгаш тывынгырлар клувунуң ажылын ап болур. Ол клуб баштайгы кежээзин бо эрткен каникул мурнуу чарыында эрттирген. Ооң чурумун борта тайылбырлаарга мындыг: кандыг-бир отрядтың пионерлери чүгле айтырыглар салыр кылдыр белеткенип алыр, а өске отряд харыылаар кылдыр белеткенир. Кежээни аргалыг-ла болза тематиктиг үг-шиглиг кылыр болза эки. Чижээ, чүгле география эртеминге холбашкан азы физикага айтырыг-харыы дижик. Кажан түңнел үндүрерде чүгле ол кежээге харыылап азы айтырып турганнарның тывызык, билиглиин барымдаалавас, а отрядтың чурумун, формазын, ёзулаашкынын, номга хандыкшылдыын, тема кылдыр шилип алган эртемге чедиишкинин база барымдаалаар.

Ук школаның пионерлериниң баштайгы ындыг кежээзинге 6 «а» биле 6 «б» класстарның өөреникчилери маргылдашкан. Кежээ чаңгыс аай тема чок, айтырыглар янзы-бүрү болганы чедиишкин бербээн. Ынчалза-даа уруглар орта дыка идепкейлиг киришкеннер. Дараазында эрттирерде ол четпестерни чайладып, темалыг айтырыгларны белеткенирин олар шиитпирлеп алганнар. Ол кежээлер өөредилгеге болгаш уругларның билиглерже чүткүлдүүн бедидип, өөредилге программазын чедиишкинниг боолдурарынга башкыларга база улуг дузаны чедирип турар.

Республиканың радио-дамчыдылга комитединиң үндүргени «Кымны ёзулуг пионер дээрил»? деп диспутунга холбаштыр чугаалажыышкынга школаның бүгү пионерлери киришкен. Ол ышкаш база-ла радиога болган «Чалыы назынның отчугажы» деп темага уруглар киржип келгеннер.

Бо бүгү пионержи ажыл-херекти башкаржырынга, ооң чорудулгазынга школачы комсомолчуларның эге организациязы үлүүн киирип турарын маңаа демдеглевес аргажок. Өөреникчи комсомолчулар пионер отрядтарының вожатыйлары болуп ажылдап, боттывынгыр уран чүүлге болгаш пионержи база комсомолчу диспуттарга, кежээлерге эң-не идепкейлиг киржип келген. 11-ги классчы комсомолчулар чоокта чаа «Комсомолчу кижи дугайында сээң бодап, билип чорууруң кандыгыл?» деп темалыг диспутту организастааннар. Комсомолчуларның чамдыызы улуг баштыңчы В. И. Ленинниң ажыл-амыдыралын үе-чада аайы-биле өөренип эртип, ол талазы-биле школазынга экскурсоводтар болурунга боттарын белеткеп турары солун. Бо дөскелчок төлдер пролетариаттың улуг гениийниң чаш чораан, школачы чылдарын болгаш Октябрь революциязын белеткеп турганының дугайында хөй чүүлдерни ыяк билип алганнар.

О. НАМЧЫЛАК,
бистиң тускай корр.

Агаар бойдус

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар, чааскын шоолуг эвес хүн болур. Хат өй-тавында, янзы-бүрү чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы—4—9 градус чылыг. Кызылга шокар булуттарлыг, чааскын чок хүн болур. Хат кошкактан өй-тавынга чедир, янзы-бүрү чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы—6—8 градус чылыг.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

Витаминнер бүгүдеге ажыктыг

ВИТАМИН «А» бичии уругларның өзүлдези болгаш организм сайзыраарынга, ол ышкаш карактарның өйүнде чөп ажылдаарынга чугула. «Дагааның согурарар аарыын» эмнеп экиртир болгаш ол аарыгны болдурбас, база имиртиинде көөрүн экижидер. Ылаңгыя, ол болза, чидиг чырык хереглээр кижилерге, автомашина чолаачыларынга, ужудукчуларга болгаш оон-даа өскелерге эң чугула. Организмниң халдавырлыг аарыгларга удурланырын күштелдирер. Витаминни саатты херээженнер болгаш уруг эмзирер иелер ажыглаарын сүмелээр.

ВИТАМИН «В^1» нерви аарыгларын эмнеп экиртир болгаш аарыгны баш удур болдурбас, нерви системазын быжыглаар. Аар ажылдың үезинде, база нервиниң турупкан үезинде, ылангыя аар күш-ажыл болгаш угаан ажылы кылып турарларга, саатты херээженнерге база уруг эмзирер иелерге эң чугула херектиг.

ВИТАМИН «В^2» чемни хемчээлдии-биле шиңгээдип алырын болгаш организмге шыңган эъттерниң катап тургузуушкунунга дузалаар. Организмге бо витамин чок болуру кештиг, эриниң, карактың огуунуң чуга картарының хуввлуп аарыырынга чедирер. Баш дүгүнүң өзүлдезинге эң чугула.

ВИТАМИН «С» шыңга аарыгны эмнээр болгаш баш удур камгалаар база экиртир, кадыкшылды быжыглаар, халдавырлыг аарыгларга удур (организм нийти кошкай бергенде, дүрген шагзырап баксырааанда, ажыл кылып шыдаар аргалыы баксырааанда) хереглээр.

ВИТАМИН «Д» организмге фосфор-кальцийлиг солуушкунну таарыштырар. Уругларның сөөктериниң болгаш диштериниң өйүнде чеп өзүүшкүнүнге эргежок чугула. Рахиттен баш удур камгалаар болгаш экиртир эмнээр. Саатты база уруг эмзирер херээженнерге үре-төлдүң болгаш эмиг эмер уругларның шын чемненишкинынге, а ол ышкаш иелерниң организминиң нийти быжыгыышкынынга эң ажыктыг. Кижилерниң сөөгү сынганда, ону тудуштуруп, экиртиринге дузалаар.

ВИТАМИН «РР» организмге белоктарны өй-шаанда шиңгээдиринге дузалап турар. Пеллагра деп аарыгдан аартпазының болгаш экиртириниң эми болуп турар, база нерви болгаш ижин-шөйүндү аарыгларының үезинде хереглээр.

ВИТАМИН «Р» гипертонияны (хан базыышкыны улгадырын) эмнээринге ажыглап турар.

Витамин чүүлдерин бүгү-ле аптекалардан рецепт чокка негеңер.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ
САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН
БАЖЫҢЫ.

КИНО

АПРЕЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Морозко» 9.45, «Анаа эвес хоорай» 11.30, 1.15, «Бальзаминовтуң өгленгени» 3, 4.45, 6.30, 8. 15 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Өңнүк кыстар» 10.30, 1.30, «Понедельник — халалыг-ла хүн» 3.15, «Хиросиманың даштары» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Делегей чемпиону» 2.40, 6.40, «Солагай, оң талалары, тевү» 8.40, 4.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Крoштуң ужуралдары» 3.15, «Чалым-чолга чөрүштүр» 5.20, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин — Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24 25-38 харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23—54, агитация болгаш пропаганда база кезээ ажыл-агый килдистериниң 37-13, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кезээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47 27-41 Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы.

ТС—00416.